

VÅRT FÖRSVAR

Oberoende tidskrift sedan 1890

Nr 1, Mars 2021

USA:s roll i världen

The world may change. **World class doesn't.**

In today's changing world, we face technological, financial and logistical challenges that conventional thinking just won't match.

It takes innovative, pragmatic thinking to push boundaries and develop clever solutions.

We call it the thinking edge.

www.saabgroup.com

SAAB

VÅRT FÖRSVAR

Oberoende tidskrift för försvar
och säkerhet sedan 1890. Utges
av Allmänna Försvarsföreningen.

Vårt Försvar utkommer med fyra
nummer per år. Tidskriften är ett
populärvetenskapligt, opolitiskt
organ för analys och debatt i
försvars- och säkerhetsfrågor.

Ansvarig utgivare:

Elisabeth Nilsson

Chefredaktör:

Tommy Jeppsson

E-post: chefredaktoren.vf@aff.a.se

Redaktionskommitté:

Johanna Gårdmark, Gunilla Herolf,
Tommy Jeppsson, Bo Jifält,
Stefan Ring, Olle Schylander och
Anna Wieslander.

Grafisk design:

ClearDesign.se

Tryck:

Tryckerigruppen AB

Nästa nummer:

10/6 2021

Material:

Publicering av artiklar införda i Vårt
Försvar medges med angivande av
källan. Tidningen tar inte ansvar för
insänt icke beställt material.

Prenumeration:

Helår fyra nummer: 300 SEK.

Pris t o m 25 år: 100 SEK.

Bankgiro 482-8885 eller

Plusgiro 127 11-8

ISSN:

0042 - 2800

Annonser och annonspriser:

AFF:s kansli

Teatergatan 3, 111 48 Stockholm

Telefon: Kanslichefen Olle Schylander

070-302 77 20

E-post: aff@aff.a.se

www.aff.a.se

Organisationsnummer:

802000-1106

Omslagsbild: Det finns starka
förväntningar om att USA:s roll i
världen utvecklas positivt under Biden-
administrationen. Foto: PxHere.

Stora utmaningar väntar USA

A tt årets första tema för Vårt
Försvar ägnas utvecklingen
i USA känns lika logiskt
som angeläget, eftersom fram- och
motgångar för detta land har en
global påverkan. Inte minst gäller
det vår egen kontinent, inne-
fattande vårt eget land.

Den nyss tillträdde Biden-
administrationen bedöms få en
utmanande resa. Iögonfallande är
den inrikes situationen i USA med
en uppenbart splittrad befolkning.
Joe Bidens ambition, att vara alla
amerikaners president, kommer
sannolikt inte att vara helt lätt att
uppnå, särskilt som företrädaren i
presidentämbetet med sin mycket
stora supportergrupp kan ställa
den nye presidentens ledarskap
inför svåra situationer. Här är för-
svaret av demokratin helt centralt,
och resultatet av hur de nya makt-
havarna i Washington lyckas med
detta spiller tveklöst över på
omvärlden.

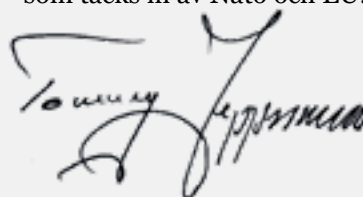
Effekterna av den pågående
pandemin måste hanteras, och det
gäller att hejda smittspridningen.
Dessutom måste presidenten lång-
siktigt förbättra sjukvårdssystemet,
få fart på ekonomin bl a genom
investeringar, minska arbets-
lösheten samt försöka åstadkomma
en fördelningspolitik som är mindre
ojämlik mellan olika folkgrupper.

Internationellt är förväntningarna
höga på den nya administrationen.
En suck av lättnad från det inter-
nationella samfundet torde dras i
och med Joe Bidens viktliggning
av klimatfrågorna, liksom hans
öppnare syn på internationellt
samarbete och mer positiva attityd
till de organisationer som är
centrala för dessa.

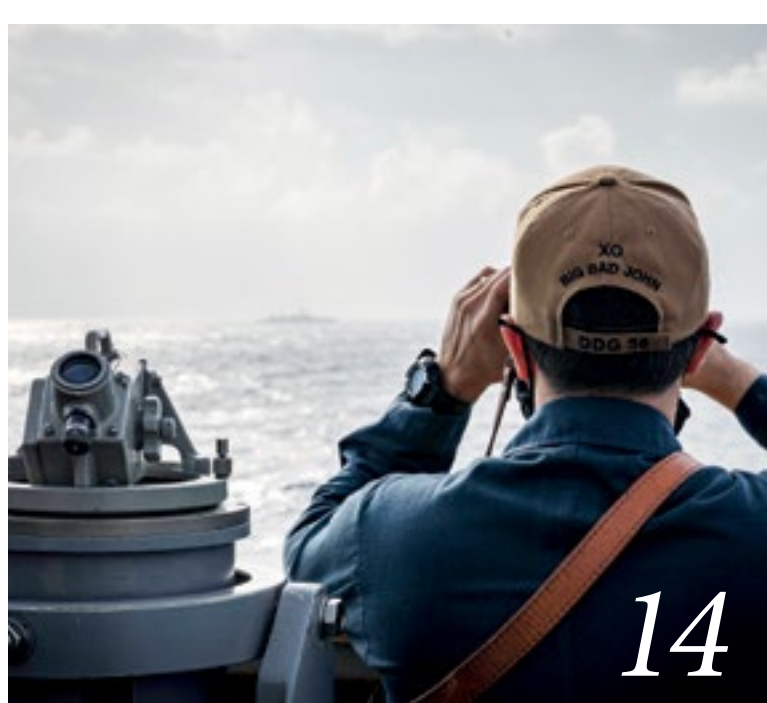
I den de facto-rivalitet som råder
med Kina kommer USA troligtvis
att lägga säkerhetspolitisk och mili-
tär vikt vid Stillahavsregionen och
sträva efter ett fördjupat samarbete
med bl a länder som Australien,
Japan och Sydkorea. En annan
region i blickfånget är området
kring Persiska viken och konflikten
med Iran, där Biden kan förväntas
driva en politik som mildrar lås-
ningarna i relationerna mellan de
båda länderna och möjligen öppnar
upp för dialog.

Även om Kina officiellt anges vara
den största utmanaren till USA
innebär det inte att Ryssland, Nato
och EU är oviktiga för Washington.
I huvuddelen av de europeiska
huvudstäderna ser man fram mot en
mer positiv transatlantisk relation.
Den uteblivna amerikanska trupp-
reduktionen i Tyskland är här en
viktig markering.

Vi kan med anledning av vakt-
ombytet i Vita huset förutse ett
tonläge som mer inbjuder till dialog
och samarbete, samtidigt som den
inrikes situationen uppvisar stark
splittring. Landets återhämtning
från covid-19 ligger mycket högt
på den politiska dagordningen.
Högt rankas också klimatfrågorna
liksom, tacknämligt, en högre
grad av finess i dialogen med såväl
Beijing som med de huvudstäder
som täcks in av Nato och EU.

Tommy Jeppsson

VÅRT FÖRSVAR Nr 1, Mars 2021

Noterat

- 5** Minou Sadeghpour
Kärnenergiavtalet, klimatfrågan, marin strategi, Frankrike och civilt försvar

Tankar om nordiskt försvarssamarbete

- 7** Björn von Sydow
Visioner eller realiteter?
En meningsfull samverkan finns numera.

Tema: USA:s roll i världen

- 11** Claes Alvstam
Perspektiv på USA:s utrikeshandel
Nära koppling mellan handels- och säkerhetspolitiken.
- 14** Ingolf Kiesow
USA och Kina inför "civilisationernas kamp"
Kamp mellan autokrati och demokrati.
- 16** Niklas H Rossbach
Sverige kan missgynnas
Ändringar i USA:s säkerhetspolitik kräver svensk anpassning.
- 19** Jörgen Elfving
Eufori i Kreml? Njet!
Hopp om en positiv utveckling av relationerna finns.
- 20** Ann-Sofie Dahl
Joe Biden normaliserar USA:s relationer till Nato
Glädje i Nato efter presidentvalet.
- 22** Erika Holmquist
Iran, USA och den komplicerade vägen framåt
Osannolikt med en snabb lösning.

Analys

- 24** Freddy Jönsson Hanberg
Utvecklat civilt försvar
Fokus på förmågan att samarbeta.
- 26** Lars Holmqvist
Sociala medier, moderering och censur
Utvecklingen lär inte stå still.
- 29** Harald Sonesson
Tankar kring försvarsbeslutet
Grundläggande är att göra rätt saker.
- 30** Henrik Almén
Medias kamp mot desinformation
Journalistikens förutsättningar behöver förvaras.
- 33** Magnus Petersson
Finland och Sverige
Svenskt och finländskt Natomedlemskap är orealistiskt.
- 36** Lars Gyllenhaal
Kremls operatörer alltmer aktiva
Viktigt med kunskap om "gråzonsmiljön".

Ord i tiden

- 38** Gudrun Persson
Tankar om utvecklingen i Ryssland
Kunskap – inte rädsla – är den bästa grunden för kloka beslut.

KÄRNENERGIAVTALET MED IRAN – EN UPPDATERING

Kärnenergiavtalet, *Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA)*, ingicks med Iran 2015 och föregicks av ett gediget diplomatiskt arbete. Trumpadministrationen drog sig ur avtalet 2018, och dess framtid har därefter varit minst sagt oklar. Som svar på att USA lämnade överenskommelsen ökade Teheran sin urananrikning, vilket stred mot avtalet. Nu står övriga avtalsparters förhoppningar till den nya administrationen i Washington.

Tankesmedjan *International Institute for Strategic Studies (IISS)* menar att sannolikheten är minimal att president Biden kommer att driva vidare president Trumps strategi om att sätta Iran under "maximalt tryck" med omfattande unilaterala sanktioner. Däremot kan en amerikansk återgång till kärnenergiavtalet, med dess betydande icke-spridningsfördelar, leda till positiva effekter så som ett bredare diplomatiskt engagemang mellan USA och Iran.

Bidenadministrationen och Iran bör agera snabbt för att återgå till kärnenergiavtalet. Många av president Bidens medarbetare har arbetat för Barack Obama med Mellanösternfrågor och specifikt med kärnenergiavtalet. Bland dessa finns förhoppningsvis idéer om hur man kan förnya diskussionen och processerna och kanske några förslag till justeringar i förhållande till tidigare innehåll. Ett alternativ är, enligt bedömare, att prova en bredare strategi och driva på en regional säkerhetsdialog parallellt med framtida kärnkraftssamtal. En sådan dialog skulle idealt kunna initiera förtroendeskapande åtgärder och sänka den politiska temperaturen i regionen.

Bild från förhandlingarna i Wien 14 juli 2015. Foto: Dragan Tatic / Wikimedia Commons.

KLIMATFRÅGAN ÅTER PÅ AGENDAN

President Biden har gett Pentagon order om att inkludera klimatfrågor i den nya nationella försvarsstrategin och i scenarios för framtida övningar. Detta är en stor förändring mot den tidigare

administrationen och en del av ett mer omfattande arbete som president Biden inledde när han undertecknade den verkställande ordern till sin regering om att ta itu med klimatförändringarna ur ett bredare perspektiv.

Ordern ger Pentagon och andra federala myndigheter i uppdrag att inom fyra månader analysera säkerhetsimplikationerna av klimatförändringarna. Analysen ska införlivas i alla relevanta myndighetsprocesser. Trots att den amerikanska försvarsmakten sedan flera år har accepterat att klimatförändringarna kommer att leda till instabilitet och till negativa effekter

för både hamnars infrastruktur och för baser hemma såväl som utomlands, definierade inte den nationella försvarsstrategin från 2018 klimatförändringar som en nationell säkerhetsprioritet. President Bidens order markerar med andra ord en skarp vändning. Trumpadministrationens politik verkade för att utvidga olje- och gasutvinningen och ignorerade enligt bedömare klimatförändringens effekter. Från och med januari 2022 ska Pentagon årligen uppdatera Vita huset om framstegen med att införliva säkerhetseffekterna av klimatförändringarna i relevanta dokument och processer.

President Joe Biden under valrörelsen. Foto: Wikimedia Commons.

NY AMERIKANSK MARITIM STRATEGI

Den nya amerikanska marina strategin från december 2020 visar på hur stora förändringar som skett i världen under de senaste åren. Redan rubriken, *Advantage at Sea; Prevailing with Integrated All-Domain Naval Power*, visar att något hänt sedan den tidigare strategin, *Cooperative Strategy for the 21st Century Seapower*, antogs år 2015. Fokus i den nya strategin är på de utmaningar som Ryssland och Kina utgör. Dokumentet beskriver Ryssland och Kina som "bestående rivaler", där Peking pekas ut som det mest tydliga långsiktiga strategiska hotet. Kina anklagas för en rad gråzonsaktiviteter som cyberattacker och militarisering av omtvistade öar och klippor.

Amerikansk hangarfartygsgrupp.
Foto: Pixabay / Creative Commons.

I dokumentet beskrivs de strategier som USA:s flotta, marinkår och kustbevakning bör använda för att svara på de utmaningar landet står inför, och där också allierade och partnerländer har en roll. Den nya strategin tillsammans med stärkta relationer till andra länder syftar till ett mer omfattande och integrerat svar på utmaningarna till havs.

"There cannot be a crisis next week. My schedule is already full."

Henry A. Kissinger

ÖVERENSKOMMELSEN OM CIVILT FÖRSVAR FÖRLÄNGS

Kommunerna har en central roll i utvecklingen av civilt försvar. Statens ersättning till kommunerna för att genomföra uppgifter kopplade till civilt försvar regleras i överenskommelser mellan Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Parterna har nu tecknat en överenskommelse som innebär att den nuvarande överens-

kommelsen förlängs till slutet av 2021. Den nya överenskommelsen innehåller vissa justeringar som rör framför allt säkerhetsskydd och krigsorganisation.

Överenskommelsen förlängs eftersom den pågående pandemi-hanteringen inneburit att prioriterade uppgifter inte har kunnat genomföras.

FRANSKT NYFÖRVÄRV

Det franska flygvapnet (*Armée de l'Air et de l'Espace Française*) kommer, enligt ett tillkännagivande från försvarsminister Florence Parly, att få tolv nya stridsflygplan av märket *Rafale*. Flygplanen ska ersätta äldre flygplan, som i sin tur säljs vidare till Grekland.

Försvarsminister Florence Parly hade redan under hösten informerat att ordern skulle läggas hos *Dassault Aviation*, Rafales tillverkare, under förutsättning att kontraktet med Grekland för köp av arton *Rafales* hade undertecknats vid denna tidpunkt.

Kontraktet med Grekland, värt tre miljarder dollar, undertecknades i slutet på januari. Vid detta tillfälle tog Parly tillfället i akt att besöka *Dassault Aviations* fabrik i Argonay i de franska alperna för att tillkännage den nya ordern. Det franska flygvapnet kommer att få de tolv nya flygplanen i slutet av 2025. Tillsammans med de tjugoåtta *Rafales* som Dassault ska leverera mellan 2022 och 2024 kommer enligt Defense News det totala antalet *Rafale* att uppgå till 129 flygplan.

Stridsflygplan av typen Dassault Rafale. Foto: Clemens Vasters / Wikimedia Commons.

Minou Sadeghpour är verksam som styrelseledamot i Allmänna Försvarsföreningen. Hon bevakar säkerhetspolitik och utvecklingen i omvärlden.

Visioner eller realiteter?

*En meningsfull samverkan i Norden och dess närområde kring försvars- och säkerhetspolitiken finns numera. Den är mellanstatlig och den är förenlig med våra respektive medlemskap och vårt samarbete med EU, Nato, Nordiska rådet, OSSE och FN. Den är en väv av erfarenheter, övningar, forsknings- och utvecklingsarbete, gemensam försvarsmateriel och planering. För de nordiska länderna är denna samverkan mer utvecklad än vad den kanske någonsin varit, skriver **Björn von Sydow**.*

Världen under kalla krigets tid,

1946 – 1989, dominerades av motsättningen mellan, å ena sidan, Förenta Staterna och övriga västmakter, och, å den andra, Sovjetunionen och dess lydstat. Avkolonialiseringen i Asien och Afrika och utvecklingen i det kommunistiska Kina var som en underström för oss i Norden, men här var gränsen mellan demokrati och kommunistdiktaturerna en direkt realitet.

I Norden började man omkring 1960 att tala om "den nordiska balansen". Från Finland i öster, med den direkta gränsen till det farliga Sovjet, via Sveriges alliansfrihet i fred till Norge, Danmark och Island i hägnet av USA och Atlantpakten. Tiden under kalla kriget hade många facetter som i mycket var hemliga, så t ex Sveriges samarbete med USA.

ÖPPENHETEN ÖKAR

Tiden efter kalla kriget blev i en viktig aspekt något nytt, mer av öppenhet.

Här ökade också det mellannordiska samarbetet. Det blev nu möjligt att diskutera och samarbeta öppet i Nordiska Rådet och inom försvarspolitik.

Jag menar att vi har kommit ganska långt i detta, ja till och med att det försvarsmässiga samarbetet går bra, medan det övriga traditionella samarbetet mellan de nordiska länderna snarast minskat inom viktiga områden. Jag tänker på invandringen, kriminaliteten och nu senast coronahanteringen, som har begränsat den fria rörligheten över gränserna, inkluderande arbetsmarknaden och kanske också öppnat för negativa attityder till grannarna.

I säkerhets- och försvarspolitik kan man kanske fortfarande se ett drag av "den nordiska balansen", men väsentligt mer västbetonat.

Finland har frigjort sig från de avtalsmässiga bindningarna till Sovjetunionen och dess återskapade grund, Ryssland. Finland är fullödlig medlem i EU inbegripet

euron och säger sig kunna välja ett medlemskap i Nato, i vilket man är ett partnerland. Det finska försvaret förblir i första hand ett territorialförsvar.

Sverige är inte medlem i Nato men, liksom Finland, i Partnerskap för fred (PFF). Sverige är också medlem i EU, även om det står utanför eurosamarbetet, men liksom Finland deltar Sverige i den gemensamma säkerhets- och försvarspolitik. En solidaritetslinje gäller. Försvarsmakten är igen inriktad på territorialförsvar, men internationella operationer står kvar som en uppgift.

Norge fokuserar sitt försvar till Nordnorge och Arktis. Nato-medlemskapet har också inneburit amerikanska förband och förråd i Norge, men man deltar också i bl a Natos internationella operationer.

Danmark har kraftsamlat det militära försvaret för att delta i, ofta svåra, internationella operationer med USA och Storbritannien, med Nato som huvudsaklig ram. På

senare tid har Danmark givit det territoriella perspektivet en ökad uppmärksamhet.

Island har, som medlem i Nato men utan egna nationella förband, haft svåra förhandlingar med USA om dess närvaro på Island. De europeiska Natoländerna övervakar luftrummet.

NATO- OCH EU-UTVIDGNINGEN

Nato och EU har utvidgats under åren som gått sedan mitten på 1990-talet. I norra Europa blev DDR en del av Förbundsrepubliken Tyskland 1991 och därmed medlem i Nato och EU. Polen blev Nato-medlem 1999 och EU-medlem 2004, samma år som Estland, Lettland och Litauen kom att ingå i båda organisationerna. För att stärka de baltiska ländernas skydd bedriver Nato sedan flera år både luftövervakning och *Enhanced Forward Presence*, således Natoförband på marken, som syftar till att avskräcka Ryssland från angrepp.

För Danmark, Sverige och Finland betydde dessa geopolitiska förändringar en enorm säkerhetspolitisk förändring till det bättre, och försvaret minskades kraftigt i särskilt Danmark och Sverige.

I Ryssland gick president Jeltsins regim över i Putins dito år 2000. De första fem-sex åren sågs inte detta som riskfyllt, men successivt och från Georgienkriget 2008 och till de ryska angreppen 2014 på Krim och östra Ukraina, som fortfarande pågår, har motsättningarna och hoten från förr kommit fram igen. Den ryska offentliga makten har centraliserats till president Putin och hans maktätertagande militärpolitiska strategi.

Den svenska försvarspolitik har lagts om från 2015. I den senaste försvarspolitiska propositionen, *Totalförsvaret 2020 – 2025*, som nästan helt bygger på Försvarsberedningens två rapporter *Motståndskraft 2017* och *Värnkraft 2019*¹ utgår regering och riksdag från att det vid en större konflikt i norra Europa inte kan uteslutas att Sverige angrips.

Det försvarsmässiga samarbetet går bra.

TOTALFÖRSVAR IGEN

Regeringen skriver: ”Det är avgörande att Sverige kan ta emot och ge militärt och civilt stöd. På så sätt skapas en reell möjlighet att agera tillsammans och samordnat i händelse av kris eller krig. Planering bör därför, så långt det är möjligt inom ramen för vår solidariska säkerhetspolitik, göras tillsammans med andra. Detta gäller för totalförsvaret i sin helhet. Denna planering och samordning kan genomföras i ett antal steg, där aktiviteterna efter hand blir allt mer komplexa och koordinerade. Regeringen anser, i likhet med vad Försvarsberedningen föreslår, att Sverige ska fortsätta arbetet med gemensam operationsplanläggning med Finland samt samordna den nationella operationsplaneringen med Danmark, Norge, Storbritannien, USA och Nato. Denna planering behöver också beakta hur civila aktörer involveras och påverkas.”²

Detta är den konkreta summeringen av det militärpolitiska läget i Norden och dess närområde och inriktningen av vår svenska försvars- och säkerhetsplanering. Den bygger på att utsikterna för att en mindre stat ska kunna motstå en militär stormakt är obefintlig i det långa loppet. Det gäller även om mindre stater gör motstånd gemensamt, men utan en annan stormakts stöd.

FINLAND OCH SVERIGE

Det finsk-svenska försvarssamarbetet har fördjupats 2016–2020 och omfattar planering för fred, kris och krig. Nyligen har båda länderna också slutit avtal med Norge om en liknande utveckling länderna emellan. Detta är mot bakgrund av de västliga förbindelserna. Regeringen anser att vi bör verka för ett fördjupat försvarssamarbete också med Danmark.

I samband med behandlingen av regeringens totalförsvarsproposition i höstas, uttalade majoriteten (M, SD, C, L KD), i sammansatta utrikes- och försvarsutskottet och i kammaren att Sverige, i likhet med Finland, bör uttala en tydlig Natooption i sin säkerhetspolitiska linje. Denna option innebär att Sverige upprätthåller möjligheten att söka medlemskap i Nato och noggrant ger akt på förändringar i den internationella säkerhetspolitiska miljön.

”Ett väl fungerande partnerskap med Nato och en hög grad av militär samverkansförmåga är därför av stor vikt. Utskottet anser vidare att Sverige, liksom Finland, bör försäkra sig om att inga praktiska hinder ska uppstå vid en eventuell anslutning till Nato. När försvarsförmågan utvecklas bör Sverige

¹ Prop 2020/21:30. Propositionen bygger på en överenskommelse mellan regeringen (Socialdemokraterna och Miljöpartiet) och Centerpartiet och Liberalerna. Ds 2017:66, Ds 2019:8. Försvarsutskottets betänkande 2020/21: 4

² Prop 2020/21:30, s 71

De skandinaviska länderna bildar en geostrategisk enhet som ger viktiga grundläggande förutsättningar för ett nära säkerhets- och försvarspolitiskt samarbete. Foto: Anton Balazh / Shutterstock.

beakta försvarssamarbetets möjligheter och internationella kompatibilitet. En svensk Natooption skulle enligt utskottets uppfattning bidra till att stärka – inte försvaga – Finlands option. Genom stärkt gemensam säkerhet med Finland höjer vi trösklarna för en angripare.”

Regeringspartierna S och MP samt V röstade mot detta ställningstagande i utskott och kammare.³

OMFATTANDE SAMARBETE

Norge och Danmark är ju medlemmar i Nato och har dess kollektiva säkerhet i ryggen. Sverige har sedan länge ett djupt samarbete med USA.

I maj 2018 undertecknades en trilateral avsiktsförklaring mellan Finlands, Sveriges och USA:s försvarsdepartement om fördjupat försvarssamarbete. Syftet med

initiativet är att komplettera staternas bilaterala samarbete och skapa synergier mellan dessa. Interoperabilitet är nödvändig för att kunna agera tillsammans i ett krisläge. Komponenterna i interoperabiliteten är politisk dialog, scenariobaserade diskussioner, väl etablerade kontaktytor på militär nivå och anpassad övningsverksamhet. Därutöver tillkommer aspekter som säkra sambandsystem samt anpassade regelverk och logistiklösningar. För att ge trovärdighet och effektivitet i samarbetet anser regeringen i likhet med Försvarsberedningen att ytterligare steg som anpassningar i infrastruktur m m och förberedda planer kan vara nödvändiga. Samordning av operationsplanering bör genomföras i största möjliga utsträckning.⁴

Samarbetet med Storbritannien har en konkret utformning. Sverige och Storbritannien undertecknade 2016 ett samarbetsprogram som kompletterar den avsiktsförklaring som undertecknades 2014. Sverige anslöt sig, tillsammans med Finland, 2017 också till det brittiskleda samarbetet Joint Expeditionary Force (JEF). I dagsläget omfattar samarbetet, utöver Storbritannien, de nordiska och baltiska staterna samt Nederländerna. JEF-samarbetet är betydelsefullt, inte bara för att det ökar Försvarsmaktens förmåga till samverkan med brittiska förband, utan också genom att det skapar förutsättningar för att Storbritannien efter utträdet ur EU fortsätter att vara engagerat i Sveriges närområde. Regeringen understryker vikten av att fortsätta och fördjupa samarbetet med

³ Sammansatta utrikes- och försvarsutskottets betänkande 2020/21:UF6U4

⁴ Prop 2020/21:30, s 76

Björn von Sydow. Foto: Ninni Andersson / Regeringskansliet.

Storbritannien såväl genom EU som bilateralt. Av särskild vikt är att samarbetet med Storbritannien bidrar till att säkerställa ett fortsatt brittiskt engagemang i Norden och Östersjöområdet. Storbritannien är ett av få europeiska länder som besitter en reell förmåga att under relativt korta tidsförhållanden tillföra signifikanta stridskrafter till Sveriges närområde. Samordning av operationsplanering bör genomföras i största möjliga utsträckning. Regeringen betonar vikten av fortsatt engagemang i JEF.⁵

Jag vill lägga till att många av USA:s förband numera är inriktade på den fortsatta militära planeringen mot Kina. President Biden har under sina första dagar vid makten

betonat att USA ska återta sina tidigare strävanden inom Nato. De närmare omständigheterna kring detta är, när detta skrivs, inte närmare kända, inte heller hur debatten inom Europa kring ”strategisk autonomi” kommer att utvecklas i ljuset av Bidens politik. Biden har också överenskommit med den ryska statsledningen att New START- avtalet, som reglerar antalet interkontinentala ballistiska missiler och kärnvapenstrids- spetsar, ska förlängas på fem år.

En meningsfull samverkan i Norden och dess närområde kring försvars- och säkerhetspolitiken finns numera. Den är mellanstatlig och den är förenlig med våra respektive medlemskap och vårt samarbete

med EU, Nato, Nordiska rådet, OSSE och FN. Den är en väv av erfarenheter, övningar, forsknings- och utvecklingsarbete, gemensam försvarsmateriel och planering. För de nordiska länderna är denna samverkan mer utvecklad än vad den kanske någonsin varit.

Den har dessutom en avgörande fördel. De västliga stormakternas engagemang i Norden måste finnas med i allas kalkyler. Även i Rysslands.

Björn von Sydow är docent, f d försvarsminister och talman.

⁵ Prop 2020/21:30 s 74-75

Perspektiv på USA:s utrikeshandel¹

Den amerikanska utrikeshandelspolitiken har under den nu avslutade administrationen präglats av hög aggressivitet gentemot omvärlden, inte minst i relation till traditionella allierade. Vi har bevittnat ett förakt mot de multilaterala institutioner som mödosamt byggts upp under hela efterkrigstiden, upplevt nyckfulla tullhöjningar på import av basprodukter som i vissa fall inte längre tillverkas i USA, manisk fokusering på bilaterala handelsbalanser och en överanvändning av motivet "nationellt säkerhetsintresse", allt i syfte att skydda den egna hemmamarknaden.

Claes Alvstam

När nu en president från det demokratiska partiet tillträtt i USA, efter ett extremt jämnt val och en tumultartad övergång till en ny administration, ställs frågan om hur landets politik kommer att förändras, såväl inrikes som utrikes. Artikeln koncentrerar sig på den del av amerikansk utrikespolitik som rör utrikeshandel med varor och tjänster samt utländska direktinvesteringar. Det är inte någon högprioriterad del av amerikansk politik, men inte desto mindre är det ett högst påtagligt test på hur ledande företrädare för världens största ekonomi ser på sin roll i ett globalt sammanhang.

Utrikeshandelspolitiken är ett både synligt och effektivt instrument för amerikansk "soft power", inte minst eftersom positiva och negativa konsekvenser av handels- och investeringspolitiska åtgärder är lättare att beskriva, mäta och bedöma, jämfört med utrikes- och säkerhetspolitiken i allmänhet. Dessutom har anknytningen mellan handelspolitik och säkerhetspolitik blivit alltmer uppenbar i takt med att handel med högteknologiska produkter, liksom "stöld" av teknologi över nationsgränser,

blivit en del av ökade geopolitiska spänningar mellan de stora blocken. Den infekterade frågan om huruvida telekommunikationsföretaget Huawei ska behandlas som vilket globalt företag som helst eller som en integrerad del av den kinesiska statsapparaten belyser detta dilemma. Frågan blir då: kommer sammantvinningen mellan amerikansk handels- och säkerhetspolitik att fortsätta öka under de närmaste fyra åren av demokratisk dominans över såväl presidentämbete som kongress, och, i så fall, hur kommer omvärlden att påverkas?

Den amerikanska utrikeshandelspolitiken har under den nu avslutade administrationen präglats av hög aggressivitet gentemot omvärlden, inte minst i relation till traditionella allierade. Vi har bevittnat ett förakt mot de multilaterala institutioner som mödosamt byggts upp under hela efterkrigstiden, upplevt nyckfulla tullhöjningar på import av basprodukter som i vissa fall inte längre tillverkas i USA, manisk fokusering på bilaterala handelsbalanser och en överanvändning av motivet "nationellt säkerhetsintresse", allt i syfte att skydda den egna hemmamarknaden. Emeller-

¹ Detta är en reviderad och utbyggd version av en tidigare artikel, publicerad i antologin "Stjärnspäckat" (red. Niklas Bolin m.fl.) Demicom, Mittuniversitetet, Sundsvall, november 2020.

tid har den grundläggande handelspolitiska linjen inte skilt sig alltför mycket från tidigare administrationer. Det är mängden utspel, oförutsägbarheten, tonläget och relationen till de egna expertinstitutionerna som har förändrats. Den av presidenten framförda åsikten att "handelskrig är bra och lätta att vinna" bryter bjärt av mot utrikeshandelsteorins "conventional wisdom". Men den polarisering mellan de båda partierna som präglar en mängd andra sakområden är nog inte lika tydlig vad gäller utrikeshandeln. Det har alltid funnits mer och mindre frihandelsvänliga fraktioner inom båda partier. Det är därför inte troligt att vi kommer att se några omedelbara förändringar i den amerikanska utrikeshandelspolitiken under den nya administrationen. Det blir nog fortfarande "buy American" som gäller. Trots att USA volymmässigt är en ledande spelare vad gäller internationell handel och utländska direktinvesteringar, är det amerikanska ekonomiska beroendet av utlandet lägre än i alla andra avancerade ekonomier, sett i relativa tal. Med sina globalt verk-samma storföretag, vilka samtidigt har en gigantisk hemmamarknad i ryggen, och Federal Reserve's kontroll över den dominerande handelsvalutan, har USA ändå kunnat spela en ledande roll i internationell handelspolitik och utöva "mjuk makt" gentemot sina partners. Det är denna asymmetri som omvärlden måste förhålla sig till.

USA:s andel av världshandeln med varor har sjunkit kontinuerligt under de senaste decennierna, från drygt 15 procent år 2000 till 11 procent år 2019². USA:s utrikeshandel med varor är koncentrerad till tre stora partners: NAFTA/USMCA, d v s Kanada och Mexiko, står för ca 29 procent, EU(28) för ca 20 procent, och Kina ca 14 procent. Gemensamt svarar således dessa partners för knappt två tredjedelar av den totala handeln och det är således här som de handelspolitiska prioriteringarna bör ligga.

Det "eviga" underskottet i varuhandeln har heller inte förbättrats. Det var ca 800 miljarder dollar år 2015 och 923 miljarder dollar år 2019. Mindre framhållet i amerikansk retorik är att utrikeshandeln med tjänster alltid visar stora överskott, vilket innebär att det samlade underskottet för utrikeshandeln

med varor och tjänster år 2019 var "endast" 638 miljarder dollar.

En betydande del av varuunderskottet gäller Kina, och det är därför högst förklarligt att just denna bilaterala relation har stått i fokus för politiken, även om underskotten gentemot EU, liksom Kanada och Mexiko, också har pekats ut. Kinas andel av det totala amerikanska importvärdet för varor uppgick till 22 procent 2015 och 18 procent 2019. Andelen har således sjunkit något, beroende på nya restriktioner i form av kraftigt höjda importtullar och mer aktiv tillämpning av olika icke-tariffära barriärer. Däremot har inte handelsunderskottet förändrats. Det uppgick till ca 375 miljarder dollar både 2015 och 2019.

Världshandeln ser inte ut på samma sätt som den gjorde vid andra världskrigets slut. Då bestod den i första hand av byte av olika råvaror och färdiga konsumentprodukter. I dag räknar vi med att ca

” Anknytningen mellan handelspolitik och säkerhetspolitik har blivit alltmer uppenbar.

60-80 procent av världshandelsvärdet består av olika insatsvaror, halvfabrikat och komponenter, sammankopplade i komplexa globala värdekedjor. Det är därför mycket svårt, om ens möjligt, att peka ut enskilda varor och tjänster i en sådan leveranskedja och använda den i ett handelspolitiskt syfte. Det är heller inte längre tullar som är det stora problemet i världshandeln, utan olika typer av icke-tariffära barriärer, vilka

kan bestå i tekniska standards, intellektuella rättigheter, hälso-, miljö- och arbetsrelaterade regler etc. Trots att tjänstesektorn oftast svarar för 70-80 procent av bruttonationalprodukten i flertalet avancerade ekonomier och ca 20-25 procent av den sammanlagda utrikeshandeln med varor och tjänster, är denna sektor omgärdad med betydligt fler och komplicerade handelshinder än den varuproducerande sektorn. Därför är det anmärkningsvärt att Trumpadministrationen istället siktade in sig på bilaterala underskott inom varusektorn.

Förhoppningsvis kan USA skapa en mer sansad dialog i sina handelspolitiska relationer med omvärlden under kommande år, även om vi inte ska förvänta oss några stora genombrott. Det är angeläget att det transatlantiska samarbetet återupptas, bl a genom initiativ till att

² Data är hämtade från www.trademap.org (UNCTAD/WTO/ITC). Om inget annat nämns avser data 2019.

USA spelar fortfarande en viktig roll i världsekonomin. Foto: Mariusz Bugno / Shutterstock.

slutföra förhandlingarna om the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP), avveckling av de ologiska och ineffektiva stål- och aluminiumtullarna, liksom biläggande av konflikten kring Boeing och Airbus; vidare, stödjandet av ett nödvändigt reformarbete i World Trade Organization (WTO) och återupprättandet av den multilaterala plattformen. Ett gemensamt agerande gentemot Kina inom ramen för WTO är troligen mer effektivt än den hittillsvarande bilaterala politiken. Inom direktinvesteringsspolitiken vore det önskvärt att minska senare års överutnyttjande av "Foreign Corrupt Practices Act", vilket har stört förtroendet för ömsesidiga företagsetableringar över gränserna. EU:s och Kinas

litet överraskande framsteg i skapandet av ett gemensamt investeringsavtal (CAI) strax före årsskiftet 2020/21 kan gärna få utvecklas till ett trepartsavtal, även inkluderande USA.

Det är en omfattande agenda. Finns den politiska viljan och prioriteringen att återställa en "ny normal" kommersiell relation med omvärlden, eller förblir handelspolitiken en del av säkerhetspolitiken? Svårt att sja, särskilt om framtiden!

Claes Alvstam är professor i internationell ekonomisk geografi, Handelshögskolan, Göteborgs universitet.

Välkomna att söka bidrag för åtgärder som bidrar till stärkandet av Sveriges försvar och fredsbevarande åtgärder.

Berättigade att söka är frivilliga försvarsorganisationer och organisationer som verkar för stöd till samhälle och individer.

Ansökningar kan göras under två perioder per år:
1 april – 1 september och 1 oktober – 1 mars

För ansökningsformulär och mer information, se hemsidan.

USA och Kina inför "civilisationernas kamp"

Joe Biden har ännu inte avslöjat i vilken utsträckning som han fortsatt kommer att försöka utestänga Kina och Ryssland från teknologiska landvinningar, särskilt sådana som kan få militär användning. Mycket tyder dock på att USA:s syn på konkurrensen med Kina och dess nära samarbetspartner, Ryssland, förblir oförändrad och att eventuella ansträngningar att åstadkomma en avspänning inte blir uttryck för någon förändrad grundinställning.

Ingolf Kiesow

I Asien och hos länderna i Stilla havet håller ett nytt kallt krig på att växa fram. USA och dess allierade håller långsamt på att förlora i politisk och militär styrka jämfört med Kina och Ryssland. Kinas starkare ekonomiska tillväxt, och dess beslutsamhet att försvaga USA:s vilja att behålla sitt herravälde över Stilla havet, är de främsta faktorerna bakom denna utveckling. Den tekniska utvecklingen av kärnvapen och missiler, och USA:s vacklande förmåga att bekosta den, ger sakta Kina och Ryssland ett övertag över USA och dess allierade.

I USA har president Joe Biden just tillträtt sitt ämbete, och världen väntar med spänning på hur han kommer att utforma USA:s utrikes- och säkerhetspolitik.

I Kina ska den nationella folkkongressen besluta om en ny femårsplan vid ett möte i mars. Kommunistpartiets centralkommitté har rekommenderat kongressen att Kina ska avskärma sin interna ekonomi och göra den mindre beroende av utlandet, men ändå fortsätta att delta i världshandeln och öka sitt globala inflytande. Man ska vidare omdefiniera sitt säkerhetsbegrepp och skapa en "säkerhetsbarriär" mot omvärlden samt påskynda en förstärkning av sitt försvar.

En utveckling som oroar är införandet av hypersoniska kärnvapenbärande glidarmissiler, som både Kina och Ryssland säger sig ha utvecklat och mot vilka USA varken har motmedel eller något eget liknande vapen. Kina vägrar att delta i några nedrustningsförhandlingar och har låtit förstå att man tänker öka sitt eget kärnvapeninnehav från uppskattade 350 stridsspetsar till 1000.

USA försöker samla Kinas grannländer i ett gemensamt motstånd mot Kinas ekonomiska och geografiska expansion och lanserade i juni 2019 ett så kallat Indo-Pacific-initiativ. Lanseringen verkar ha varit resultat av en nyvunnen insikt hos den amerikanska administrationen om att huvudsakligen militära medel och trogna allierade från tiden för det andra världskriget inte räcker till i längden för att hålla tillbaka Kina och hindra det från att tränga tillbaka USA från västra Stilla havet. Nya bundsförvanter måste till för att skapa en ny front.

Kina bygger för sin del upp sin egen frontlinje och försöker värva såväl Sydöstasiens länder som Iran och Pakistan. Länderna i Sydostasien utsätts för påtryckningar om att välja sida av både USA med dess Indo-Pacific-initiativ och av Kina med löften om ekonomiskt stöd och stora samarbetsprojekt.

De flesta länderna i Syd- och Sydöstasien vill inte välja sida alls, men Indien, som ända sedan 1961 hade försökt att driva en alliansfri politik, övergav sin neutrala hållning den 1 juni 2020, då kinesiska styrkor gick in i ett område i den indiska provinsen Ladakh i Himalayamassivet. Dessutom håller en annan konflikt med Kina på att eskalera i Asien. Den rör tillgången på vatten från den tibetanska högplatån, där Kina planerar dammbyggen vid källorna till de stora floder som bevattnar jordbruksbygderna i norra Indien samt Mekongfloden, som bevattnar Sydöstasien.

Indien med sin befolkning på nära 1,4 miljarder människor, sina kärnvapen, sin på senare år snabba ekonomiska tillväxt och sitt demokratiska samhällsskick har nu blivit en aktiv deltagare i Indo-Pacific-initiativet. Det har förändrat den strategiska bilden. Begreppet har fått ny dragningskraft.

Den maktkamp som börjar träda fram i Stilla havet och Asien berör väsentliga områden av samhället. Det blir dessutom alltmera uppenbart att Kina och USA arbetar på att göra respektive ekonomier mera oberoende av varandra. "Decoupling" har blivit ett slagord.

Joe Biden har ännu inte avslöjat i vilken utsträckning han kommer att fortsätta Donald Trumps politik att försöka utesluta Kina och Ryssland från teknologiska landvinningar, särskilt sådana som kan få militär användning. Mycket tyder dock på att USA:s syn på konkurrensen med Kina och dess nära samarbetspartner, Ryssland, förblir oförändrad, och att eventuella ansträngningar att åstadkomma en avspänning inte blir uttryck för någon förändrad grundinställning.

Donald Trump drev en politik i Natofrågor, som rubbade förtroendet för USA:s vilja och förmåga att försvara Europa. Frankrikes president Emanuel Macron har svarat med att förordna en europeisk autonomi, till och med ett eget gemensamt försvar, något som dock haft svårt att få gensvar hos övriga EU-medlemmar.

” Kina vägrar att delta i några nedrustningsförhandlingar.

Nato gjorde ett försiktigt uttalande om Kina i december 2020. Visserligen konstaterade generalsekretären Jens Stoltenberg att Kina numera utgör ett säkerhetshot mot Nato och att USA inte ensamt kan klara att möta utmaningen från Kina. Han inskränkte sig dock till att förordna att man skapar "en gemensam plattform" av demokratiska länder med Japan, Sydkorea, Australien och Nya Zeeland samt Nato.

I enlighet med den deklarationen har två Natoländer, nämligen Frankrike och Storbritannien, beslutat att sända marina styrkor till västra Stilla havet i vår för att samöva med styrkor från Australien, Japan och USA. Tyskland är också inbjudet att delta och överväger att tacka ja.

EU-länderna har hittills försökt att undvika att bli indragna i någon gemensam front mot Kina. I och med att USA:s och Kinas ideologiska, militära och handelspolitiska konkurrens får en global dimension är det dock på väg att hända ändå. Det leder till att händelseutvecklingen får karaktär av civilisationernas kamp, en kamp mellan Kinas autokratiska samhällsmodell och de demokratiska samhällena i Amerika, Asien och Europa.

Ingolf Kiesow
är ambassadör.

*Spänningarna ökar mellan USA och Kina. Missbedömningar från någon av parterna, också på låg nivå, kan resultera i oöverskådliga konsekvenser.
Foto: Markus Castaneda / US Navy.*

Sverige kan missgynnas

Försvarsberedningen har pekat på att rivaliteten mellan USA och Kina kan innebära problem även för oss i Europa. Om USA blir upptaget av en konflikt i Asien kanske Ryssland passar på att attackera amerikanska partners eller allierade i Europa. I så fall skulle frågan om värdet av de transatlantiska relationerna ställas på sin spets.

Niklas H Rossbach

Ingenting kan verka mer självklart än att dra en lättnadens suck över att Donald Trump lämnat Vita huset. Men det finns minst tre skäl att vara bekymrad. För det första visar tumultet före maktöverlämningen att president Biden behöver hantera betydande inrikespolitiska utmaningar. För det andra kommer vi att märka att alla säkerhetspolitiska problem finns kvar även efter det att Joe Biden tillträtt sitt ämbete. För det tredje riskerar de senaste årens svensk-amerikanska försvarspolitiska relationer, som sannolikt varit de starkaste någonsin, nu att hamna i kläm.

Det råder ingen tvekan om att Joe Biden är mycket mer lämpad för presidentämbetet än Donald Trump. Han kan Washington och har hanterat många säkerhetspolitiska utmaningar. Samtidigt är hans erfarenhet en potentiell svaghet ifall nya typer av säkerhetspolitiska problem kräver andra lösningar än dem som han känner till från förr.

Det första bekymret är att president Biden behöver ena ett splittrat land. Det kommer att ta mycket av administrationens kraft och uppmärksamhet. Lyckas han inte med det kommer han inte att kunna fokusera på utrikespolitiken. Samtidigt räknar världen med att USA nu ska ta på sig ett ledarskap i såväl inter-

nationella fora som beträffande insatser. En del välkomnar en sådan utveckling medan andra fruktar densamma. Revanschistiska stormakter som Ryssland och Kina har under Donald Trumps tid vid makten flyttat fram sina positioner. Uppfylls inte förväntningarna från USA:s allierade på ledarskap kommer den amerikanska förmågan att värna den internationella regelbaserade ordningen att skadas.

” **När amerikansk säkerhetspolitik förändras måste Sverige anpassa sig.**

Världen häpnade när extremister för ett ögonblick i början av januari 2021 såg ut att kunna ockupera den amerikanska kongressen – många önskar ju att USA ska vara ett demokratiskt föredöme. Men dramatiska händelser är ingen ovanlighet i amerikansk politik, något som till exempel kunde ses under 1968 då den ena chockerande händelsen avlöste den andra. En av dessa händelser ut-

spelade sig under det demokratiska partiets konvent i Chicago, då demonstranter mot Vietnamkriget drabbade samman med en brutal ordningsmakt.

Angreppet på Kapitolium 2021 var kanske ändå inte den mest dramatiska politiska yttringen som Washington upplevt. Staden har varit scenen för många politiska demonstrationer, varav de flesta har varit fredliga, men en del har slutat illa. Under den stora ekonomiska depressionen, på sommaren 1932,

Omöjligt då, fullt möjligt nu. Överste Malin Persson, chef för Skaraborgs Flygflottilj, F 7, välkomnar ett amerikanskt förband för samövning. Foto: Astrid Amtén Skage / Försvarsmakten.

då tusentals arbetslösa veteraner från första världskriget demonstrerade för att få ekonomisk hjälp, valde beslutsfattarna att sätta in polis, och armén utrymde med våld veteranernas tältläger.

Varje gång USA går igenom en turbulent tid tror många att det är början till slutet för landet. Men den amerikanska demokratin har utvecklats i omgångar och visat sig tillräckligt robust för att överleva värre kriser än den nuvarande. 1930-talet följdes av tillväxt och ett nytt välfärdssamhälle, och trots allt valdes en president i god ordning 1968. Sålunda har USA flera gånger återhämtat sig från stora utmaningar. Problemet är att det kan ta tid för USA att läka, något som världen dessvärre nu inte kan ge landet.

Detta leder till det andra bekymret: att Donald Trump inte var det största säkerhetspolitiska problemet. Det var och är i stället de revanschistiska stormakterna, Ryssland och Kina, som vill ändra på den internationella regelbaserade ordningen. Hur långt de är beredda att gå beror på hur stor nytta de har av den nuvarande globaliseringen. Ryssland är berett att underminera Väst, men därutöver kvarstår det faktum att det är Kina som är USA:s främsta rival. Både Barack Obama och Donald Trump fokuserade på att försöka hantera Kina och samtidigt stärka USA:s roll i Asien, om

än på litet olika sätt. President Bidens administration kommer sannolikt också att lägga mycket energi på att hantera risken för ökad spänning i såväl Fjärran Östern som Mellanöstern.

Försvarsberedningen har pekat på att rivaliteten mellan USA och Kina kan innebära problem även för oss i Europa. Om USA blir upptaget av en konflikt i Asien kanske Ryssland passar på att attackera amerikanska partners eller allierade i Europa. I så fall skulle frågan om värdet av de transatlantiska relationerna ställas på sin spets. Europeiska allierade skulle kanske vänta sig att USA skulle prioritera Europa framför konflikten i Asien. USA, däremot, skulle troligen förvänta sig att europeiska allierade klarar av sin egen säkerhet, åtminstone under en kort period. Scenariot kan skruvas ytterligare ett varv. Vad händer om det blir tvärtom och det istället är USA som ber om europeiskt militärt stöd vid en kris i Asien?

Om en amerikansk förfrågan om hjälp låter osannolik är det viktigt att komma ihåg att en västerländsk militär närvaro i Afghanistan föreföll otrolig före den 11 september 2001. Ifall USA i framtiden ber nära allierade att ställa upp med militärt stöd kan exempelvis den brittiska expeditionstyrkan, *the Joint Expeditionary Force*, JEF, tas i anspråk. Sverige är medlem i JEF. Medlemskapet

TEMA: USA:s roll i världen

är förstås inte en försvarsallians där Storbritannien kan kräva stöd av svenska förband. Men brittiska förväntningar på svenska truppbidrag lär öka om den brittiska försvarsmakten måste hantera en kris som förvärras.

Det tredje bekymret är att Sverige riskerar att hamna i kläm när amerikansk säkerhetspolitik stöps om. Kanske är de svensk-amerikanska försvarsrelationerna idag de bästa sedan det amerikanska frihetskriget, då ett antal svenska officerare stred skuldra vid skuldra med frihetstörstande nord-amerikaner. Men även om en entusiastisk Gustav III välkomnade USA:s tillkomst var Sverige varken då eller senare en avgörande partner för USA.

Joe Biden är en stor vän av transatlantiska relationer. Men det betyder också att hans administration kan komma att ställa större krav på europeiska länder än att de ska öka sina försvarsbudgetar. Det finns flera skäl till varför Europa kommer att behöva stärka sin försvarsförmåga: för att amerikanska krav ökar, för att amerikanskt stöd kanske inte hinner fram vid en framtida kris; men kanske framförallt för att USA behöver en jämbördig partner ifall Väst tillsammans ska kunna upprätthålla den internationella regelbaserade ordningen.

Europa kan inte längre enbart vara en konsument av amerikansk säkerhet. Medan många lyfter fram hur den kinesiska ekonomin växt om den amerikanska, är det lätt att glömma att EU:s ekonomi också tävlar om första

platsen som världens största ekonomi. Det innebär att amerikanska väljare, oavsett vem som sitter i Vita huset, inte kommer att acceptera att européer är säkerhetspolitiska fripassagerare.

Europa behöver ta flera kliv för att nå en egen trovärdig avskräckning och militär förmåga att hjälpa sig själv och andra, inklusive USA. Vägen framåt är antingen ett starkt europeiskt Nato eller en europeisk försvarsunion. Inget är nödvändigtvis idealiskt för svensk del. Men Sverige kan komma i kläm ifall vi inte tydligt ställer upp för något kraftfullt europeiskt alternativ som USA ser som relevant.

När amerikansk säkerhetspolitik förändras måste Sverige anpassa sig. Annars kommer den svensk-amerikanska relationen att försvagas. Det kan exempelvis handla om att Sverige behöver ha förmågan att strida tillsammans med andra mot en jämbördig partner i närområdet men även i andra delar av världen. Det kan även handla om att utveckla försvarsteknologi och kunnande som är relevant i framtidens krigföring, såsom artificiell intelligens och cyberteknik samt psykologisk krigföring. Med andra ord, även om vi välkomnar Joe Biden betyder det inte att Sverige kan slappna av och tro att de svenska försvarsrelationerna med USA blir enklare att hantera framöver.

Niklas H Rossbach är historiker och arbetar till vardags som Forskningsledare vid FOI.

Den amerikanska jagaren USS Ross tillsammans med korvetten HMS Nyköping. Foto: Patrik Orcutt / US Army.

Eufori i Kreml? Njet!

Ryske utrikesministern har beskrivit förhållandet mellan Ryssland och USA som mindre gott, men hävdar att Ryssland inte bär skuld för detta.

Jörgen Elfving

Knappast nära vänner. Foto: Oscar Ivan Lopez och Gevorg Ghazaryan / Shutterstock (Bilden är ett montage).

Den 20 januari installerades Joe Biden som USA:s 46:e president. Stämningen i den ryska politiska ledningen torde ha varit dämpad. Med Trump trodde man sig möjligen ha fått en president som var "vår man" i Vita Huset. Förhoppningarna på skam med en irrationell president och en oförutsägbar utrikespolitisk agenda. Detta har chefen för ryska vetenskapsakademiens USA och Kanadainstitut, Valerij Garbuzov, gett uttryck för: "Trump verkar ofta säga att han vill förändra sitt förhållande till Ryssland, men efter att ha blivit president har riktningen på de ryska-amerikanska förbindelserna vänt 180°".

Joe Biden är ingen vän av Putin, som han också kallat skurk. När de båda möttes 2011 lär Biden ha sagt till Putin: "Jag ser in i era ögon och jag tror inte att ni har någon själ", varpå Putin replikerade: "Vi förstår varandra". Men även om Biden inte är en vän av Putin kan han inte betraktas som anti-rysk. Det kan komma att påverka hur förhållandet mellan USA och Ryssland utvecklas under hans presidentskap.

Isamband med senaste presidentvalet och därefter har ryska media gett relativt stor uppmärksamhet åt Joe Biden och spekulerat i vad hans presidentskap kan innebära för förhållandet mellan USA och Ryssland. Intresset finns inte bara hos media; ryska dumans utrikesutskott har hållit en rundabordskonferens på detta tema med deltagande av dumaledamöter och ledande USA-forskare.

Den syn på Joe Biden som framtonar från media och officiella källor är negativ; han framställs som en

gammal och senil galjonsfigur som knappast kommer att överleva sina fyra år. Intressant är också att ryska media sår tvivel avseende legitimiteten i det amerikanska presidentvalet, och därigenom Bidens legitimitet, d v s samma budskap som Donald Trump envist upprepat.

I ryska media påminns om att Biden ska ha uttalat att Ryssland utgör det största hotet mot USA:s nationella säkerhet. Den ryske utrikesministern har beskrivit förhållandet mellan Ryssland och USA som mindre gott, samtidigt som han hävdar att Ryssland inte bär skuld för detta.

Trots en negativ syn på Joe Biden har det uttryckts förhoppningar om att förhållandet mellan USA och Ryssland ska utvecklas positivt under hans presidentskap. Sådana förhoppningar har uttalats både av den ryske ambassadören i Washington och utrikesministeriets talesperson. Om så blir fallet återstår att se, och de ämnen som Biden tog upp i sitt första telefonsamtal med Putin antyder att förhållandet mellan de båda länderna troligen kommer att återgå till en slags normalbild efter fyra trumpska år. Någon "reset" i likhet med vad som initierades 2009, och sedermera misslyckades, är därför mindre sannolik. Hur relationerna kommer att utvecklas torde också i hög grad bero på hur USA prioriterar Ryssland. Den nya administrationen har också andra utmaningar som att hela det splittrade USA samt problemen med Kina, frågor som kan komma att ses som mer angelägna.

Jörgen Elfving är överstelöjtnant och har bl a varit chef för Arméns Underrättelseskola.

Joe Biden normaliserar USA:s relation till Nato

Trumpadministrationens starkt negativa återverkningar på det transatlantiska samarbetet behöver en ny och positiv normalitet. Foto: Vitalii Vodolazskyi / Shutterstock.

Listan kan göras lång med exempel på amerikanska presidenter som av en eller annan anledning, i alla fall tidvis, uppvisat ett rätt avslaget engagemang för samarbetet över Atlanten. Ingen har dock varit ens i närheten av USA:s nyss avgångne 45:e president, Donald Trump. Ingen av hans föregångare ifrågasatte någonsin själva grunderna för Nato.

Ann-Sofie Dahl

Amerikanska presidenters intresse för Nato och Europa har gått upp och ner under årens lopp. En del har haft en påfallande ljum inställning till supermaktens allierade på andra sidan världshavet. Jimmy Carter, till exempel, vars engagemang för det som på den tiden gick under namnet den tredje världen var betydligt större än för vännerna i den gamla världen.

Carters enda presidentperiod avslutades i och för sig med att Nato tog det historiska dubbelbeslutet i december 1979. Det bättrade på presidentens rykte i Natohögkvarteret i Bryssel, men någon stor vän av vare sig försvar eller alliansen var Jimmy Carter inte.

För andra har det kanske främst varit politiska problem på hemmaplan som gjort att engagemanget för den transatlantiska länken haltat. Richard Nixon inledde sin

presidenttid med att åka på charmturné till Europa och deklarera att USA hädanefter skulle "föreläsa mindre och lyssna mer" på sina europeiska kolleger. Men den olycksaliga kombinationen av Watergate och Vietnam sänkte med tiden de ambitionerna.

I närtid bländade Barack Obama européerna med sin eleganta retorik men höll samtidigt en kylig distans till omvärlden med den motsägelsefulla doktrinen om *Leading from behind*. Den omsattes till handling i Natos Libyenoperation 2011, *Operation Unified Protector*, där USA satte sig i baksätet och överlät ledarskapet åt européerna, fast det snabbt blev tydligt att amerikansk assistans krävdes för både materiel, logistik och ledning.

Bill Clinton satte som bekant den ekonomiska återhämtningen högst på agendan, och drog benen efter sig under både Balkankrig och Natos första utvidgning.

Hans efterträdare, den andre presidenten Bush, delade inte faderns intresse för världspolitik, men det blev där efter hans huvuduppgift i och med terrorattentaten den 11 september 2001.

Bland Natos öst- och centraleuropeiska medlemmar ihågkoms dock George W Bush främst för *the big bang*, den andra stora utvidgningen efter kalla krigets slut, när hela sju nya länder upptogs i alliansens medlemskrets. I denna grupp ingick också de tre sårbara baltiska staterna, som därmed slapp ur sitt strategiska gråzonsläge.

Listan kan göras lång med exempel på amerikanska presidenter som av en eller annan anledning, i alla fall tidvis, uppvisat ett rätt avslaget engagemang för samarbetet över Atlanten.

Ingen har dock varit ens i närheten av USA:s nyss avgångne 45:e president, Donald Trump. Ingen av hans föregångare ifrågasatte någonsin själva grunderna för Nato, och ingen hade dessförinnan någonsin kommit på den dittills otänkbara tanken att villkora försvarsgarantierna i Artikel 5 till om det angripna medlemslandet, som Trump formulerade det, ”hade uppfyllt sina finansiella plikter gentemot oss”.

För in till sin sista presidentstund levde Trump uppenbarligen i övertygelsen om att Natos försvarsutgifter handlade om en slags medlemsavgift som övriga länder i mer eller mindre hög grad var skyldiga USA.

”You want to do something historic?”, frågade president Trump sin nationelle säkerhetsrådgivare John Bolton på väg in till Natotoppmötet i Bryssel 2018. Och nog hade det som Trump hade i åtanke förtjänat rubriken ”historiskt”: att under sittande möte meddela att USA avsåg att dra sig ur Nato.

Att Natos största och viktigaste land leddes av en person utan ens de mest grundläggande kunskaper om samarbetet, och med lika ringa intresse av detsamma, skapade ett fyraårigt trauma för alliansen.

Desto större har glädjen varit i Natos högkvarter sedan resultatet från det amerikanska presidentvalet trillade in i november.

Joe Biden är en gammal bekant i transatlantiska kretsar från åren som Barack Obamas vicepresident. Men till skillnad från sin dåvarande chef är Biden en övertygad atlanticist, och detsamma kan sägas om hans närmaste medarbetare, med utrikesminister Anthony Blinken i täten.

Den nye presidenten är, som han förklarade i slutet av januari i ett av många telefonsamtal med general-

sekreteraren Jens Stoltenberg, ”totally committed to Nato”, och har återuppbyggandet av USA:s allianser som första punkt på att-göra-listan - ”starting with Nato”.

Med Bidens ankomst till Vita huset har relationerna mellan USA och Nato återgått till normalläget, utan ständiga behov av att parera de regelbundna raseriutbrotten från supermaktens president.

Men någon automatisk återgång till tillvaron före Trump är det inte tal om. Under de senaste fyra åren har världen genomgått stora förändringar, med avsevärda geopolitiska framflyttningar från både Ryssland och inte minst Kina.

Den kinesiska frammarschen nämndes allra första gången i en Natokommuniké efter toppmötet i London i december 2019. Att bemöta det hotet ingår också som en toppprioritet i ”NATO 2030”, det stora framåtblickande projekt som Stoltenberg tillsatte vid ovan nämnda toppmöte, och där expertgruppen nu har levererat sina rekommendationer inför det kommande decenniet.

Inte minst handlar det om att stärka Natos och västvärldens motståndskraft, *resilience*, i en tid när allt från pandemier till kinesiska hot och klimatfrågan kräver både nya kreativa idéer och resurser. Och i den senare avdelningen står president Trumps favoritfråga i allra högsta grad kvar på dagordningen; frågan om *burden-sharing*, alltså fördelningen av försvarskostnaderna, i Nato har faktiskt drivits av samtliga amerikanska presidenter sedan alliansens tillkomst för 72 år sedan, och är på intet vis något som Trump själv kom på.

Deadline 2024 för att ha uppnått de två procenten av bruttonationalprodukten närmar sig nu snabbt, samtidigt som både det ekonomiska utrymmet och den politiska aptiten för stora försvarsökningar lär vara rätt begränsade i pandemins spår.

Resilience handlar också om vikten av att stärka och skydda demokratin och de demokratiska värderingarna, en fråga som blev brinnande aktuell med attacken på Kapitolium. Att den frågan tas på allra största allvar är den nye president Biden en god garant för. Och att USA:s nuvarande president inte föredrar umgänget med diktatorer och västvärldens motståndare framför supermaktens gamla vänner och allierade underlättar onekligen Natos arbete framöver.

Ann-Sofie Dahl är docent i internationella relationer och Nonresident Senior Fellow vid the Scowcroft Center on International Security vid Atlantic Council (USA).

Iran, USA och den komplicerade vägen framåt

*Kommer Bidenadministrationens Iranpolitik att kunna vända en nedåtgående trend i relationen mellan de båda länderna?
Foto: lev radin / Shutterstock och Gage Skidmore / Wikimedia Commons (Bilden är ett montage).*

I nuläget är det svårt att se att president Trumps Iranstrategi haft några positiva effekter. Spänningarna i Mellanöstern har ökat ytterligare och även Iran har i praktiken lämnat kärnteknikavtalet. Det finns inga tecken på att Iran beslutat att bygga kärnvapen, men eftersom avtalet inte följs finns inte heller några garantier för motsatsen.

Erika Holmquist

Relationen mellan Iran och USA har genomgått tvära kast de senaste åren, och så riskerar det att fortsätta. Kärnteknikavtalet Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA), som förhandlades fram 2013-2015 mellan Iran och de permanenta medlemmarna i FN:s säkerhetsråd samt Tyskland, syftade till att minska risken för att Iran skulle utveckla kärnvapen. När avtalet skrevs under andades många ut och hoppades att det var början på bättre relationer mellan Iran och väst. Förhoppningen var att sanktionslättnaderna skulle skapa fredsfrämjande ekonomiska band mellan Iran och omvärlden, och att iranierna skulle få det bättre ekonomiskt. Den politiska triumf som det innebar för den

iranska regeringen att ha rott avtalet i land skulle öka den regiminterna toleransen och ge en mer pragmatisk och mindre konfrontativ iransk utrikespolitik. Men så blev det inte riktigt.

Redan ett år efter att avtalet skrivits på valdes Donald Trump till president i USA, en person med en annan inställning till diplomati än företrädaren Barack Obama. Obamaregeringens strategi hade varit att först fokusera på de mest akuta problemen i relationen till Iran, för att därefter kunna förhandla om andra frågor. President Trump menade istället att kärnteknikavtalet var alldeles för tillåtande, och att det vore bättre att pressa Iran till en lösning som också begränsade Irans inhemska utveckling av missiler och som ändrade Irans regionala

beteende. Därför valde han att se till att USA lämnade avtalet och istället införde de tuffaste amerikanska sanktionerna någonsin mot Iran. Sedan följde en upptrappning med ett utbyte av allt värre politiska såväl som militära aktioner och motaktioner. Kulmen kom när USA dödade den iranske generalen Qasem Soleimani i Irak i början av 2020. Irans relativt försiktiga hämndattack mot den amerikanska al-Assadbasen i Irak antydde att de iranska ledarna inte var beredda att ge sig in i ett regelrätt krig med USA. Sen dess har både USA och Iran också haft interna problem att tampas med, då länderna har drabbats hårt av pandemin.

De säkerhetspolitiska förutsättningar som USA:s nye president Joe Biden har att arbeta med är annorlunda än under 2015. I nuläget är det svårt att se att president Trumps Iranstrategi haft några positiva effekter. Spänningarna i Mellanöstern har ökat ytterligare och även Iran har i praktiken lämnat kärnteknikavtalet. Det finns inga tecken på att Iran beslutat att bygga kärnvapen, men eftersom avtalet inte följs finns inte heller några garantier för motsatsen.

Konflikten mellan Iran och Israel har trappats upp på senare tid. Främst gäller det på den syriska arenan, men under 2020 genomförde länderna också omfattande cyberattacker. Iran beskyller dessutom Israel för döds-skjutningen av Mohsen Fakhrizadeh utanför Teheran i november 2020. 2018 pekade Israels premiärminister Benjamin Netanyahu ut Fakhrizadeh som en av nyckelpersonerna för iransk kärnvapenforskning, men Iran förnekar att sådan forskning pågår. Under 2020 sprängdes en del av den iranska kärnenergianläggningen i Natanz. Iranska myndigheter har uppgett att explosionen berodde på sabotage, och att de ansvariga agenterna har identifierats. I medier spekuleras det om att Israel ligger bakom händelsen, men Iran har inte anklagat Israel direkt.

Under ett tal på Institutet för nationella säkerhetsstudier i Tel Aviv den 26 januari i år, meddelade Israels överbefälhavare Aviv Kochavi att Israel ser över och uppdaterar sina operationella planer för att kunna slå ut Irans kärntekniska program. Han sade också att USA:s eventuella återgång till det ursprungliga kärnteknikavtalet eller någon ny omförhandlad version vore ett misstag. Uttalandet var anmärkningsvärt, eftersom hans ord skulle kunna tolkas som en varning. Joe Biden, som var vicepresident under Obama när kärnteknikavtalet förhandlades fram, har nämligen förklarat att USA

kommer att återvända till det. Men hur, var och när är inte avgjort och det israeliska utspelet belyser att det inte kommer att bli enkelt.

Israel har goda skäl för fiendskapen med Iran eftersom den nuvarande iranska regimen ända sedan den tog makten 1979 har byggt en del av sin egen politiska legitimitet på att förneka Israels. Nu befarar Israel att Irans närvaro i Syrien ska bli permanent och ge landet tillgång till Medelhavet, utöka möjligheterna för Iran att sprida vapen till Israelfientliga organisationer i regionen, och stärka libanesiska Hezbollah. Frågan är vad Israel egentligen vill att USA ska göra istället för att återgå till kärnteknikavtalet, särskilt om Israel inte heller vill se ett annat slags avtal. Trumps Iranstrategi som Netanyahu var positiv till, hade en oklar målbild.

” Regionen lider av kronisk säkerhetspolitisk osäkerhet.

Donald Trumps strategi kunde inte förmå Iran att komma till förhandlingsbordet. Om målet hade varit att framkalla iransk regimkollaps via press på befolkningen hade det uppenbarligen krävts längre tid för att lyckas, och en sådan strategi hade inte heller varit särskilt human. Den iranska regimen visade hur brutal

den kan vara när den slog ner de ekonomidrivna landsomfattande protesterna i november 2019, då uppskattningsvis 300-1500 personer dödades och flera tusental fängslades. Många iranier är slutkörda av ekonomisk stress och desillusionerade vad gäller regimen möjligheter att ge dem en rimlig levnadsstandard. Det senaste parlamentsvalet hade det lägsta valdeltagandet någonsin, och många unga gör vad som helst för att lämna landet. Men regimen verkar ändå inte vara nära kollaps. Den mindre västfientliga falangen inom Irans politiska elit är försvagad, och kommer troligen att förlora regeringsmakten i presidentvalet som hålls i juni 2021. Om en mer konservativ kandidat vinner kan Iran bli ännu svårare för USA att ha att göra med framöver.

Att återgå till kärnteknikavtalet eller börja nya förhandlingar kommer att bli utmanande för både USA och Iran. Dessutom lider regionen av kronisk säkerhetspolitisk osäkerhet och det är osannolikt att en snabb lösning kan nås som också gör Israel och Golfstaterna nöjda. Så trots att varken USA eller Iran vill det, kvarstår risken för en negativ utveckling som utmynnar i krig, och det vore det sista regionen behöver.

Erika Holmquist är säkerhetspolitisk analytiker vid FOI:s Asien- och Mellanösternprogram

Utvecklat civilt försvar

Nu måste vi fokusera på förmågan att samarbeta. Här måste det hållas massor med olja i maskineriet samtidigt som vi vet att angriparen redan nu slänger grus där istället. Alla som är ansvariga och involverade måste fråga sig hur denna utmaning bäst ska hanteras,
skriver Freddy Jönsson Hanberg.

Den 13 januari publicerade Försvarsmakten filmserien "När kriget kommer" och den 20 januari presenterade Totalförsvarets forskningsinstitut sin återkommande publikation "Strategisk utblick". Den 21 januari var det dags för World Economic Forum att släppa sin årliga "Global risk report" och en stor del av Folk och försvars rikskonferens handlade om framtida hot. Det är intressant att så olika källor är samstämmiga. Det är mot den bakgrunden som utvecklingen av civilt försvar ska ses.

Det svenska samhället har i relation till omvärldsutvecklingen blivit bräckligare. Men Sverige har överraskande snabbt blivit först med det senaste.

Sverige är beroende av elkraft, infrastruktur, kunskap och en ständigt tillgänglig support. Nya uppdateringar kräver ett aktivt användande. Det gör att systemet blir störningskänsligt. Hur hanterar vi det?

Civilt försvar avses att utvecklas och ledas av regionala staber och sektorsmyndigheter. Det löser inte alla problem, då minst följande

fyra områden måste fungera, initieras och ledas gemensamt från regeringsnivån.

Det svenska samhället har i relation till omvärldsutveck- lingen blivit bräckligare.

CIVIL-MILITÄR SAMVERKAN

Under pandemin har Försvarsmakten haft en viktig roll. Stabsofficerare förstärkte Socialstyrelsens krisledningsstab och upprättade fältsjukhus gav stöd med materiel, transporter, testning m m. Att stödja samhället vid svåra påfrestningar i fred är en av Försvarsmaktens uppgifter. Här handlade det också om att lösa några kärnuppgifter där Försvarsmakten agerade på samma sätt som om det hade varit ett biologiskt angrepp. Civil-militär samverkan

har under pandemin fungerat mycket bra från Försvarsmaktens sida men också från andra aktörer t ex Försvarets materielverk (FMV), Socialstyrelsen, regionerna, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Folkhälsomyndigheten.

OFFENTLIG-PRIVAT SAMVERKAN

Offentlig-privat samverkan, liksom New Public Management (NPM), avreglering och privatisering, har nästan blivit skällsord. Många tänker på skandalerna i samband med stora infrastrukturprojekt de senaste decennierna. Effektiviteten ökar ofta i ett avseende men måste kompenseras mångdubbelt i ett annat. Ett konkret exempel är forskning på sjukvårdsområdet, som försvårats av privatiseringen. Samtidigt är många andra sektorer tungt exponerade mot privat sektor och t ex försvarsindustrin är helt avgörande för Försvarsmaktens förmåga. Vi kommer fortsatt att vara beroende av att samverkan och samspel mellan offentligt och privat fungerar. Vi skulle också behöva etablera fora för offentlig-

privat *samverkan med civil-samhället* i perspektivet civilt försvar.

LEDNING AV SAMVERKAN

Samverkansledning handlar ytterst om att initiera samverkan, ta ansvar för att den genomförs och att följa upp utfallet. Detta är ett område som behöver utvecklas. Barbro Holmbergs utredning kommer förhoppningsvis att innehålla förslag på styrningar avseende vem som kommer att ansvara för att initiera och fullfölja samverkan i olika sammanhang. Samverkan är avgörande för det civila försvarets effekt.

OMFATTANDE "GOVERNANCE"

Governance handlar till stor del om internationell samverkan men också om all den samverkan som har beskrivits ovan. Governanceperspektivet har inte haft någon plats i debatten rörande återupptagen totalförsvarsplanering. I stället har ett förvaltningsjuridiskt förhållningssätt varit rådande, vilket är fullt rimligt i det här skedet.

Governance handlar i praktiken om att ta vara på alla mänskliga interaktioner i ett givet system. Det gäller allt från protokollfria möten mellan statschefer till lokala försvarsföreningar, överallt där samspel utvecklas till informella regelverk, där diskussioner och tankar leder fram till policy, som följs av alla som medverkar. Ett bra exempel är krisberedskapens principer som inte är stadfästa i lag eller förordning men som blivit vägledande för politiskt beslutsfattande och där man har byggt viktiga styrande dokument på att dessa principer är helt genomförda. Vi saknar i Sverige fora för "totalförsvarsgovernance", och följaktligen saknas systematisk forskning inom kunskapsområdet, samtidigt som det tillåts forma mycket av det som har med totalförsvarets återuppbyggnad att göra.

Ett nära besläktat område är efterföljaren till totalförsvaret. Än så länge ägnar sig regering och myndigheter åt att beskriva nuläget och sakta gå mot ett återtagande. Men det som brukar benämnas Totalförsvaret 2.0 – nästa version

(som kanske borde heta "Samhällsförsvaret" för att inkludera samhällssäkerhet) har ännu lämnats orört förutom i liten omfattning av några få aktörer.

HUR SER FRAMTIDEN UT?

Civilt försvar utvecklas sannolikt i den riktning som framgår i totalförsvarsbeslutet, med de löpande anpassningar regeringen vidtar i regleringsbrev, beslut och instruktioner. Till det kommer flera utredningar, där främst Barbro Holmbergs utredning kommer att rita upp en karta över civilt försvar, som berörda aktörer väntat på och som är nödvändig för att kunna leda utvecklingen av totalförsvaret men också för att leda ett insatt totalförsvar. Nu måste vi fokusera på förmågan att samarbeta. Här måste det hållas massor med olja i maskineriet samtidigt som vi vet att angriparen redan nu slänger grus där istället. Alla som är ansvariga och involverade måste fråga sig hur denna utmaning bäst ska hanteras.

Freddy Jönsson Hanberg är strategisk rådgivare och grundare av Totalförsvarsstiftelsen.

Sjukvården är ett exempel på ett område där civila och militära resurser förstärker varandra. Foto: Bezav Mahmod / Försvarsmakten.

Sociala medier, moderering och censur

*Så länge lagen gäller med vissa undantag, måste någon form av övervakning och moderering av sociala medier äga rum. Samtidigt är moderering i sig en inskränkning av yttrandefriheten. Jag får helt enkelt inte säga precis vad som helst utan att möta risken att bli korrigerad eller t o m straffad, skriver **Lars Holmqvist**.*

Efter de omskakande

händelserna vid Kapitolium i Washington D C onsdagen den 6 januari valde Twitter, tre dagar senare, att permanent stänga av kontot @RealDonaldTrump, det konto som president Trump så flitigt använt för sin kommunikation med omvärlden.

Twitters avstängning var inte den enda som skedde under några av de mer turbulenta dagar som sociala media har upplevt. Man var inte ens först. Två dagar innan hade Facebook temporärt stängt av Donald Trump från såväl Facebook (FB) som Instagram (som också ägs av FB). En rad andra plattformar följde efter.

De negativa reaktionerna runt om i världen blev starka. Aleksander Navalnyj, Angela Merkel och andra uttryckte sitt ogillande. Om röster tystas i demokratier, vem kan då kritisera när samma sak sker i diktaturer? Ska en anonym företagsledning kunna besluta vems röst

som får höras eller inte? Vem granskar granskarna?

Detta gäller inte bara USA. Även svenskar har stängts av från till exempel Facebook under kortare eller längre tid, baserat på bedömningar som har varit nättjänstföretagens egna. Det blir inte lika omskrivet som när det drabbar en president, men kännbart nog för den enskilde.

Frågan om vad man får och inte får skriva på sociala medier har både att göra med yttrandefrihet och med rättssäkerhet, men det finns ett par omständigheter som många i debatten tycks missa, eller i varje fall underskatta.

- Goda principer står eller kan stå i konflikt med varandra. Följer vi en princip kompromisslöst måste vi kanske bryta mot en annan. Men vilken av dem ska gå före?
- Ny teknik gör att flödet av information och åsikter är närmast

ofattbart stort. Hur mycket texter och åsikter publicerades under en vecka under 1921 eller 1971 eller ens 2001 jämfört med en enda timme idag?

- Förekomsten av påverkansoperationer.

Låt oss se närmare på ett par tankar som jag tror de flesta av oss kan uppfatta som rimliga:

YTTRANDEFRIHETEN ÄR CENTRAL
Trots att yttrandefriheten är oerhört viktig finns ett brett folkligt stöd för att acceptera inskränkningar, t ex genom lagar om ärekränkning, olaga hot eller barnpornografi.

Så länge lagen gäller med vissa undantag, måste någon form av övervakning och moderering av sociala medier äga rum. Samtidigt är moderering i sig en inskränkning av yttrandefriheten. Jag får helt enkelt inte säga precis vad som helst utan att möta risken att bli korrigerad eller t o m straffad.

*Påverkansoperationer, samtidigt med enorma informationsvolymen, ställer rättssäkerheten inför stora utmaningar.
Foto: thanet007 / Shutterstock.*

Den omskrivna sociala nätverkstjänsten Parler.com, som oblygt kallat sig "The free speech paradise", och som blivit motarbetad av såväl Google som Facebook och Amazon efter tjänstens möjliga betydelse för händelserna den 6 januari, tvingades moderera inlägg efter att en i USA välkänd advokat vid namn Lin Wood på Parlers plattform skrivit "Get the firing squads ready. Pence goes FIRST". Det blev för mycket.

Antagligen är idén om en nätplattform helt utan moderering en aningslös utopi, oförmögen att möta verkligheten.

Vi har även börjat se de första exemplen på så kallat "deepfake", manipulerade filmsnuttar där kända personer förefaller ge uttryck för åsikter de inte har. Tänk sedan att vi spolar fram tiden ett par år, när tekniken förfinats ytterligare och förmågan att ljuga "nära sanningen" har utvecklats, så att lögnen blir

än svårare att upptäcka. Utan fungerande moderering lär sociala medier kollapsa. Dessutom gäller att moderering utan egentliga maktmedel (som att stänga av en individ) inte är en fungerande moderering.

RÄTTSSÄKERHETEN VIKTIG

Är det rätt att några få dominerande nätverksjättar, icke folkvalda och helt utan insyn, ska få bestämma vem som stängs av eller inte?

Å ena sidan är det inte en mänsklig rättighet att få debattera på en viss plattform. Å andra sidan, om plattformen blir tillräckligt dominerande så kan en avstängning innebära att den enskilde får svårare att kommunicera med sin bostadsrättsförening eller barnens fotbollsklubb. Plattformen har blivit en del av infrastrukturen, vilket för med sig andra typer av konsekvenser. Dock borde det rent tekniskt vara enkelt att stänga av folk från "debattgrupper" men

inte låta det påverka medverkan i sådant som grannsamverkan eller föräldraföreningar.

Vi kan även fundera över alternativet att den kontrollapparat som modererar sociala medier skulle stå under något slags myndighetsövervakning. Vi skulle visserligen kunna minska risken för godtyckliga beslut i privata företag, men hur mycket insyn vill vi att myndigheterna ska ha i våra åsikter? Fallet med Cambridge Analytica för ett par år sedan visade på riskerna med den oerhörda mängd ackumulerad information om enskilda individer som fanns i ett enda företag. En myndighetslösning skulle få samma grad av insyn i flera olika företag. Det vore djupt olyckligt, sett ur en integritetssynvinkel.

Slutligen måste vi nog hålla på rågången mellan att "bli tystad" och att "inte kunna använda sociala medier". Om USA:s förre president skulle vilja nå världen med ett

budskap idag, så är det sannolikt få människor på jorden som har större möjligheter än han har. Vi har fortfarande en enorm medie-industri som ständigt söker nyheter att rapportera om.

STORA VOLYMER

Den "godtycklighet" som nättjänst-företagen ger prov på är inte enbart negativ. I en enda tråd på till exempel Twitter eller Facebook kan man ibland få ta del av dussintals enskilda inlägg vilka vart och ett skulle kunna prövas mot lagstiftningen om ärekränkning, hets mot folkgrupp eller annat lagbrott. I nästa ögonblick sjösätts en ny liknande tråd. Ställ det mot svenskt domstolsväsendes resurser. På kort eller medellång sikt är moderering i privat regi kanske ingen särskilt

*Donald Trumps twittrande födde ordet "tweetokrati".
Foto: BigTunaOnline / Shutterstock.*

bra lösning, men ändå en mindre dålig lösning än alternativet.

FORTSATT UTVECKLING

Under överskådlig tid framöver får vi nog räkna med att antagonistiska aktörer fortsätter att bedriva påverkan mot oss, oavsett om vi tillåter stor frihet på nätet eller beskär den hårdare. Påverkans-operationen kommer bara att designas lite olika, beroende på läge.

Det finns ett brett folkligt stöd för att acceptera inskränkningar.

Teknikutvecklingen kan ge botar som är svårare att identifiera. Den kan också öka eller snarare mångdubbla antalet röster och därmed inlägg, höja kvalitén på förfalskningar och förbättra de psykologiska

insikterna hos de aktörer som designar insatserna. Utvecklingen lär inte stå still. Mycket av den kunskap och förmåga som krävs för att bemöta påverkansoperationer finns hos de största företagen inom sociala media och det är nog dessa som har bäst möjlighet att hålla jämna steg med manipulatorerna, inte staten.

Jag har inget färdigt förslag på hur vi ska lösa detta men lösningen kommer att kräva en jämkning av motstridiga intressen. Vi kommer fortsatt att ha vissa inskränkningar i yttrandefriheten som inte alla vill ha. Vi kommer tyvärr inte att nå ett läge där alla modereringsärenden avgörs i en "dokumenterat rätts-säker process". Dessutom kommer vi även framledes att tvingas hantera försök till polarisering och manipulation. Den som förespråkar enkla och snabba lösningar på detta problemkomplex bör nog tänka om.

Lars Holmqvist är egen företagare och reservofficer.

Tankar kring försvarsbeslutet

Hög kvalitet i rollspelet mellan leverantör och beställare är avgörande för en tillförlitlig produktveckling och leverans. Foto: PxHere.

*Det nyligen antagna försvarsbeslutet leder tankarna till några av de fundamentala aspekterna för att Försvarsmakten ska kunna leverera det som riksdagen beställt, skriver **Harald Sonesson**.*

Grundläggande för all verksamhet är att göra rätt saker, inte minst gäller det landets militära försvar. Den som ansvarar för att beställningen görs har ett långtgående ansvar för att tydligt beskriva vad det är som ska levereras och när. Här ingår även andra aspekter som t ex kvalitet och hur något ska levereras. Den som ansvarar för att leverera det som beställs har ett minst lika stort ansvar när det gäller att analysera beställningen och, tillsammans med beställaren, reda ut eventuella oklarheter så att full samsyn uppnås avseende på vad som ska levereras, när det ska ske o s v.

ATT GÖRA RÄTT SAKER

Om beställare och leverantör har olika uppfattningar om vad som ska levereras är sannolikheten att beställaren ska bli nöjd med leveransen liten. I bästa fall leder det enbart till förseningar och/eller fördyringar. Det är därför som beställningen ska uttryckas i *mätbara termer* för att säkra att både beställare och leverantör är överens.

Vid komplicerade och omfattande beställningar rörande landets försvar krävs det ett omfattande arbete innan beställningen kan preciseras på en mätbar nivå. Kunnig personal från beställarens organisation kan behöva samverka med specialister på olika områden och även med möjliga leverantörer för att åstadkomma en tillräckligt tydlig (mätbar) och bra beställning, som därefter kan ligga till grund för det fortsatta arbetet.

Beställarens incitament för att vara tydlig i sin beställning, och övertyga sig om att leverantören fullt ut förstått vad som beställs, varierar. Om det är jag själv som privatperson eller företagsägare som gör beställningen så torde jag vinnlägga mig om att mina pengar används på rätt sätt. Om det rör skattemedel så finns det en välkänd risk att incitamentet är svagare.

ATT GÖRA SAKER RÄTT

När beställare och leverantör är överens om vad som ska levereras

(så att leverantören gör rätt saker) så gäller det att leverantören gör saker rätt, så att resurser används på rätt sätt, att kvalitets- och tidskrav möts, o s v. Utöver att leverantören säkrar att resurser i vid bemärkelse finns tillgängliga när de behövs så gäller det att ha en tillräckligt god ordning på hur man gör saker (göra saker rätt). Det är här som leverantörens organisation visar i vilken utsträckning man förstått att hantera det man lärt sig av tidigare genomförd verksamhet. I medelstora och stora organisationer kan man inte bara förlita sig på att verksamhetskritiska arbetsätt enbart sitter i medarbetarnas huvuden. I lämplig omfattning måste arbetssätt dokumenteras i processer, rutiner, instruktioner, osv. Detta torde även gälla i mindre organisationer för särskilt verksamhetskritiska områden.

Harald Sonesson är civilekonom DHS och reservofficer, major.

Medias kamp mot desinformation

*Traditionella grindvakter, i form av etablerade medier, är tyvärr idag mindre effektiva, samtidigt som god journalistik har blivit alltmer nödvändig för att mota missuppfattningar och desinformation. De etablerade mediernas effekt har minskat bl a på grund av att politiseringen har reducerat förtroendet. Detta måste återvinnas för att säkerställa att journalistiken bidrar till samhällets motståndskraft mot fejkade nyheter och annan desinformation, skriver **Henrik Almén**.*

Historiskt sett har information varit dyr. Utvecklingen har sedan några hundra år gått allt fortare med innovationer som revolutionerat informationsspridningen. Först skedde det genom tryckpress, radio och tv, och nu genom internet, där information produceras och sprids direkt. Individer, såväl som organisationer, använder information för att fatta beslut och kontroll över information ger därför makt. I denna enorma och ständigt uppdaterande rymd av information är det nu, kanske mer än någonsin tidigare, enkelt att förvilla och förvränga sanningen.

Desinformation kan definieras som en form eller metod av propaganda där helt falsk, ofullständig eller missvisande information används för att påverka individer eller grupper. Det kan ske öppet eller i det fördolda och genom mängder av olika typer av distributionskanaler, beroende på måltavlan. Eftersom desinformation skapas i syfte att missleda, används inte enbart felaktiga påståenden i sak, utan även korrekt information som sätts i ett sammanhang som gör den missledande. Det är alltså möjligt att bygga ett narrativ som är felaktigt utifrån korrekta sakpåståenden. Desinformation kan sålunda skapas genom att dra nytta av t ex välkända journalisters redan etablerade förtroende.

Journalistiken har traditionellt varit en dörrvakt mot avsiktlig eller oavsiktlig felinformation allt sedan yrket professionaliserades vid 1900-talets början.

DESINFORMATION MOT DEMOKRATI

Internet, med dess många möjligheter att sprida information, har setts som något som i sig är demokratiserande. Men informationsteknologi har ingen inneboende partiskhet för frihet. Auktoritära regimer har snabbt anpassat sig för

att utnyttja de möjligheter som informationsteknologin ger. Det har bl a skett genom ökad kontroll av internet och genom att översvämma online-fora med fejkat innehåll. Detta har skapat osäkerhet och försvårat möjligheten att förmedla korrekt politisk kunskap, något som alla i det politiska systemet behöver ha för att det ska fungera, t ex för att kunna delta i allmänna val.

Det är enklare än någonsin tidigare att förvilla och förvränga sanningen.

Demokratier kan vara mer sårbara än diktaturer. Grundläggande för demokratiska system är att de kräver ett fungerande offentligt samtal, som i sin tur kräver yttrandefrihet, pressfrihet och informationsfrihet. Demokratier blir därför sårbara för attacker utifrån hur de är strukturerade som informationssystem. Ett exempel gäller påverkanskampanjer som skapar osäkerhet om legitimiteten av ett valresultat. Utan delad kunskap om att valprocessen skett korrekt undermineras det demokratiska styrelseskicket.

Syftet med en påverkanskampanj kan vara brett och behöver inte vara att påverka utgången i ett val. Det kan exempelvis gälla att påverka ett vals legitimitet och att skada förtroendet för valda ledare och offentliga institutioner. Syftet kan också vara att skapa misstro för journalister genom att producera fejkade nyheter där etablerade media anklagas för att dölja en sanning som presenteras.

JOURNALISTIK SOM MOTMEDEL

Professionell journalistik kan på flera sätt agera som motmedel för

desinformation, men för att få god effekt krävs att journalister omvärderar gamla förhållningssätt och använder metoder som passar aktuella problem.

Ett exempel på hur journalister kan motverka desinformation är att inte, som ibland sker, söka objektivitet genom att ge olika ståndpunkter samma möjlighet att presentera sin ståndpunkt. Ett flitigt använt exempel är hur medier i en diskussion om mänsklig påverkan av klimatet ibland ger samma utrymme för en forskare som representerar vetenskaplig konsensus som för en person utan några kunskaper.

Ett annat grepp som skulle kunna utforskas är en större metodologisk öppenhet. Det kan göras genom att nyhetsmedier är transparenta i hur nyheter granskas innan de publiceras. Därmed skulle man också kunna visa att etablerade nyhetsmedier lägger väsentliga resurser på att ta fram korrekt och pålitlig information. Något som ytterligare kan stärka förtroendet för den publicerade texten är en ökad användning av källkritik. Genom att låta källkritik genomsyra nyhetsinnehållet blir mottagaren medveten om den osäkerhet som finns i det som rapporteras. Rapporteringen blir då mer nyanserad.

Metoder som de ovannämnda, vilka genom transparens ger nyhetskonsumenten större insyn i redaktionella processer, kan vara en förutsättning för att skapa förtroende för etablerade medier i det nya medieklimat som uppstått.

MEDIAS UTMANINGAR

Det finns stora utmaningar för medier, bl a ett förändrat förtroende. SOM-undersökningen från 2019 visade att det svenska förtroendet för medier ökade något jämfört med tidigare mätningar. Den visade samtidigt att skillna-

derna i medieförtroende mellan olika samhällsgrupper ökar. Yngre personer har något lägre förtroende än äldre och de som är lågutbildade har lägre än högutbildade. I jämförelse med tidigare mätningar kan man nu också tydligt se att förtroendet skiljer sig utifrån politisk hemvist.

Nyhetsmedia har under lång tid finansierats via annonsering. Med digitalisering och förflyttning av trafik, som nu går via sökmotorer och sociala media, har annonseringsintäkterna kraftigt minskat. Minskade intäkter leder till att nyhetsmedier i lägre grad anlitar specialistreportrar såsom exempelvis vetenskapsjournalister, till förmån för mindre redaktioner med fler allmänreportrar.

VÄGEN FRAMÅT

Traditionella grindvakter, i form av etablerade medier, är tyvärr idag

mindre effektiva, samtidigt som god journalistik har blivit alltmer nödvändig för att mota missuppfattningar och desinformation. Deras effekt har minskat bl a på grund av att politiseringen har reducerat förtroendet. Detta måste återvinnas för att säkerställa att journalistiken bidrar till samhällets motståndskraft mot fejkade nyheter och annan desinformation. Som analysen ovan har visat finns en rad möjligheter för nyhetsmedier att ändra metodik och förhållningsätt för att förtjäna förtroende och lojalitet och på så sätt motverka mottaglighet för desinformation bland medborgare.

Plattformer som sociala medier och sökmotorer har ett stort ansvar utifrån sin dominerande ställning som distributörer. Plattformer kan komma att behöva ta ytterligare steg, exempelvis kring hur innehåll sprids, men kanske särskilt kring

nya problem som tekniskt avancerade förfälskningar och andra nya tekniker.

Trender inom flera journalistiska och teknologiska områden visar på att problemen kan komma att bli större. Det finns all anledning att tro att journalistikens förutsättningar fortsatt kommer att behöva försvaras.

Henrik Almén är förbundsordförande för Ung Media Sverige, student i statsvetenskap och arbetar vid stiftelsen Raoul Wallenberg Academy.

*God journalistik är nödvändig för att motverka desinformation.
Foto: Premiärminister Rutte / Wikimedia Commons.*

Finland och Sverige

*Ett djupgående och förtroendefullt finsk-svenskt försvarssamarbete, koordinerat med Natos försvarsplaner i det nordisk-baltiska området, är såväl logiskt som nödvändigt om vi vill försvara och bevara den liberaldemokratiska världsordningen, skriver **Magnus Petersson**.*

Den 8 september 2020 stiftade riksdagen en lag som gav regeringen rätt att besluta om att ge och ta emot operativt militärt stöd inom ramen för försvarssamarbetet mellan Sverige och Finland, ett ganska uppseendeväckande beslut för en icke-allierad stat. Beslut om att bistå Finland militärt med att möta ett väpnat angrepp mot Finland ska visserligen fortfarande godkännas av riksdagen, men lagen innebär att regeringen på egen hand kan agera snabbt för att bistå Finland militärt i ett kris- eller skyvningsläge med att hindra kränkningar av finskt territorium. På motsvarande sätt ska Sverige kunna ta emot militärt stöd från Finland för att hindra kränkningar av svenskt territorium eller för att möta ett väpnat angrepp mot Sverige. Ett så långtgående försvarssamarbete mellan Sverige och Finland har inte förekommit sedan Finland blev självständigt 1917, även om omfattande förberedelser för land- och sjöoperativ samverkan också gjordes under mellankrigstiden. Det finns därför starka skäl att reflektera över och contextualisera utvecklingen av samarbetet. I den

här artikeln kommer jag först att redogöra för bakgrunden till försvarssamarbetet och sedan diskutera konsekvenserna av det.

Ett svenskt och finländskt Nato-medlemskap är orealistiskt även på lång sikt.

BAKGRUND

Det nuvarande svensk-finska militärpolitiska samarbetet har djupa historiska rötter, men samarbetet har inte haft en sådan omfattning sedan mellankrigstiden, då gemensamma operativa planer utarbetades för försvar av såväl fastlands-Finland som av Åland. Det är vanskligt att jämföra historiska epoker, men flera paralleller kan dras mellan den tidens situation och dagens. Den viktigaste är att samarbetet till stor del, då som nu, drivits fram av geografiska förhållanden i kombination med

skärpta stormaktsmotsättningar i Östersjöområdet. Under båda epoker har dessutom försvarssamarbetet varit riktat mot ett alltmer aggressivt uppträdande Ryssland (då Sovjetunionen).

Från svensk horisont kan samarbetet också förklaras utifrån bristande egna resurser till följd av hårdhänta bantningar av försvaret efter det första världskrigets, respektive det kalla krigets, slut. Den svenska krigsmakten ansågs efter 1925 års försvarsbeslut inte kunna försvara Sveriges territorium, och då var det bättre att tillsammans med Finland, i Finland, möta och i bästa fall avvärja ett angrepp mot svenskt territorium i stället för att på egen hand föra en, troligtvis hopplös, fördröjningsstrid på svenskt territorium. Dessutom kunde ett på förhand förberett gemensamt försvar avskräcka Sovjetunionen från angrepp.

En institutionell förklaring, som inte saknar betydelse, är också att Sverige under mellankrigstiden hade övergivit den traditionella neutralitetspolitiken till förmån för kollektivt försvar och solidaritet,

vilket gjorde det naturligt att planera försvar tillsammans med andra. När det finska vinterkriget bröt ut i slutet av november 1939 sattes dock inga av de svensk-finska försvarsplanerna i verket. De hade i praktiken omöjliggjorts av den så kallade Molotov-Ribbentroppakten mellan Sovjet och Nazityskland. Nazityskland hade i och med detta gett Sovjetunionen fria händer i Finland.

skedde under mellankrigstiden är att det inte startades mot bakgrund av geografiska förhållanden och tilltagande stormaktsmotsättningar utan av försvarsekonomiska skäl. Sedan det kalla krigets slut hade hotbilden mot den skandinaviska halvön, mot Norden och Europa generellt, tonats ned kraftigt, och de nordiska länderna hade (med undantag för Finland) omstruk-

om de ville behålla en allsidig försvarsstruktur. År 2007 offentliggjorde därför Norges försvarschef, Sverre Diesen, och Sveriges överbefälhavare, Håkan Syrén, en ”möjlighetsstudie” om ömsesidigt förstärkande försvarslösningar. År 2008 kom en utökad norsk-svensk-finländsk studie på samma tema, och på ett försvarsministermöte i Helsingfors i november 2009, där också ländernas försvarschefer deltog, samlade man genom ett ömsesidigt avtal allt samarbete under en och samma lednings- och beslutsstruktur – *Nordic Defence Cooperation* (NORDEFCO).

Det ”ekonomidrivna” NORDEFCO blev dock inte så lyckat. I slutet av 2012 stoppades de två största och viktigaste norsk-svenska gemensamma materielprojekten, artillerisystemet Archer och upphandlingen av tunga lastbilar, som just var tänkta att ge de ekonomiska, tekniska och operativa vinster som samarbetsparterna sade sig eftersträva. Detta skapade ett dåligt samarbetsklimat mellan Norge och Sverige, men i gengäld fortsatte och fördjupades det finsk-svenska militärpolitiska samarbetet.

Rysslands alltmer aggressiva uppträdande i närområdet från 2014 drev ytterligare på och fördjupade det svensk-finska försvarssamarbetet. Sedan dess har gemensam operativ planläggning skett och möjligheter finns att uppträda gemensamt i integrerade förband. I den senaste svenska försvarspropositionen (Prop. 2020/21:30), som antogs i december 2020, skriver regeringen kort och gott att ”gemensamt operativt agerande i fred, kris och krig är en central målsättning för (det svensk-finska) samarbetet”.

KONSEKVENSER

Det fördjupade svensk-finska försvarssamarbetet kan inte ses

Det fördjupade samarbetet mellan Sverige och Finland exemplifieras på bilden av ett möte mellan marincheferna, konteramiralerna Ewa Skoog Haslum och Jori Harju. Foto: Anja Reimers.

Att de svensk-finska försvarsplanerna inte sattes i verket när vinterkriget bröt ut betydde dock inte att den svenska regeringen förhöll sig passiv till det sovjetiska angreppet på Finland. Sverige förklarade sig inte neutralt utan ”icke krigförande” och ett mycket omfattande civilt och militärt stöd lämnades till Finland. Däri ingick logistikfunktioner, tung materiel, luftvärn, jakt- och bombflyg samt den svenska frivilligkåren, som omfattade nästan 9000 frivilliga.

Det som kanske mest skiljer det nuvarande svensk-finska militärpolitiska samarbetet från det som

turerat och omdisponerat sina stridskrafter från ett territorialförsvarskoncept till ett expeditionskårskoncept.

Krympande försvarsmakter, utsatta för en hårdhänt omstöpning från ”invasionsförsvar” till ”insatsförsvar”, hade lett till att det började bli svårt att upprätthålla vad man på fackmilitärt håll uppfattade som väsentliga funktioner. Tanken var, mer generellt, att små stater inte längre själva kunde bära de växande kostnaderna för ett komplett militärt försvar och att de därför tvingades samarbeta kring materielanskaffning, underhåll o s v

som en isolerad företeelse, utan som en bilateral fördjupning av den svensk-finska försvarsintegration med väst som skett sedan det kalla krigets slut och som efter 2014 har blivit alltmer inriktat på försvar av den nordisk-baltiska regionen. Finland och Sverige är sedan länge fullvärdiga EU-medlemmar och Natos bästa partners. Därtill har Finland och Sverige var för sig, men också tillsammans, ingått en lång rad försvarsavtal med Nato, Storbritannien, Tyskland, USA och flera andra Natoländer. Finland och Sverige har, kort sagt, aldrig varit så integrerade i de västliga försvarsstrukturerna som de är nu, strategiskt, operativt och taktiskt.

Detta är kanske den största och viktigaste skillnaden jämfört med situationen under mellankrigstiden, då Nationernas Förbund var den enda institutionen för kollektiv säkerhet och då någon institution för militärpolitisk integration inte fanns. Sverige och Finland räknas idag som en viktig och självklar del av avskräckningen gentemot Ryssland och försvaret av Östersjöregionen gentemot ryska angrepp. Under mellankrigstiden fanns det, enligt många bedömare, större möjligheter att hålla sig utanför ett krig i regionen. Idag menar nästan alla, inklusive regeringen, att Sverige och vårt närområde ingår i en militär-geografisk helhet och att Sverige kommer att dras in vid en större konflikt.

Ett djupgående och förtroende- fullt finsk-svenskt försvarssamarbete, koordinerat med Natos försvarsplaner i det nordisk-baltiska området, är därför såväl logiskt som nödvändigt om vi vill

försvara och bevara den liberal-demokratiska världsordningen. I dagens situation finns en risk att Sverige och Finland angrips på grund av ryska farhågor om deltagande i västs försvar mot ryska angrepp. Risken finns också att Finland och Sverige överges av väst om vi blir angripna av Ryssland, eftersom några alliansförpliktelser inte finns varken mellan Sverige och Finland eller mellan Sverige, Finland och någon annan stat. Men svensk upprustning, kombinerad med ett fortsatt nära försvarssamarbete med Finland och resten av väst, är icke desto mindre det bästa alternativet om vi vill värna vår yttre säkerhet och vårt sätt att leva. För något svenskt och finländskt

Natomedlemskap, som skulle vara ett ännu bättre alternativ, är orealistiskt även på lång sikt.

Magnus Petersson är prefekt på Institutionen för ekonomisk historia och internationella relationer vid Stockholms universitet.

Foto: Kotivalo / Wikimedia Commons.

Kremls operatörer alltmer aktiva

Att vi skulle få uppleva en GRU-operation med ryskt nervgift på brittisk mark, kunde nog ytterst få föreställa sig för bara några år sedan. Emellertid har tecknen på GRU:s, FSB:s och SVR:s stärkta ställning i Kreml under Putin funnits långt innan kriget mot Ukraina inleddes, skriver
Lars Gyllenhaal.

Foto: Lars Gyllenhaal.

Antalet påverkansoperationer, och då inte bara från ryskt håll, är underskattat. Men medvetenheten är också begränsad om de mer fysiskt inriktade operatörer som redan i högsta grad agerar, i civila kläder och även i väst.

Bilden av Kremls specialförband behöver uppdateras. Det är naturligtvis fortsatt viktigt för västliga länders totalförsvaret att känna till de olika uniformerade ryska specialförband som finns. Men bakom de stora rubrikerna om den misslyckade förgiftningen av den ryske oppositionspolitikern Aleksej Navalnyj finns starka indikationer på att grupper av civilklädda personer från den ryska säkerhetstjänsten, FSB, för övrigt Putins tidigare arbetsplats, framgångsrikt har giftmördat misshagliga personer. Det gäller alltså personer som är misshagliga ur Kremls synvinkel. Den som vill fördjupa sig i dessa händelser kan granska t ex sajten Bellingcats undersökningar, som görs med hjälp av öppna källor.

OPERATIONER I VÄST

Jag skulle även vilja rekommendera en bok från 2020 som beskriver olika typer av operationer som utförts i väst av de ryska underrättelsetjänsterna GRU (den militära underrättelsetjänsten) och SVR (som utvecklades ur KGB:s utrikesdel). Det är en bok som är märkligt okänd i Sverige trots att den skrivits av en ovanligt erfaren BBC-journalist, Gordon Corera. Boken ifråga heter "Russians among us". En annan bok, som dessutom finns översatt, utspelar sig visserligen inte i nutiden, men säger dock en hel del om långsiktigt dolt agerande från Kremls sida. Boken heter "Deep Undercover", är skriven av den tidigare KGB-agenten Jack Barsky, och heter på svenska "Under täckmantel".

Barskys bok är lättläst och givande på flera plan.

GRU-operationen med nervgift i brittiska Salisbury mot Sergej Skripal har lett till att betydligt mer än tidigare blivit känt om mer renodlade ryska mordkommandon utomlands. Den intresserade kan genom flera öppna artiklar och rapporter på nätet bilda sig en uppfattning om operatörerna, där särskilt överste Anatolij Tjepiga sticker ut. Anledningen är att Tjepigas bakgrund som "Rysslands hjälte" nu blivit känd. Minst lika intressant med Tjepiga är dock att han tidigare slagits i uniform, eftersom han har tillhört GRU:s spetsnaz, närmare bestämt dess 14. brigad, om vilken man kan läsa i boken "Ryska elitförband och specialvapen".

DUBBELT FOLKRÄTTSBROTT

En viktig svensk debattartikel om attacken på Skripals i Svenska Dagbladet, drunknade nog tyvärr i julstöket. Artikeln var skriven av Ove Bring, före detta folkrättsrådgivare vid UD, och Henrik Salander, före detta ambassadör, båda ledamöter av Kungl. Krigsvetenskapsakademien. Bland annat skrev de följande: "I fallet Skripal hade den ryska staten begått ett dubbelt folkrättsbrott, på hemmaplan genom förbjuden produktion och utomlands genom förbjuden användning. Den senare kränkte såväl Storbritanniens suveränitet som paret Skripals mänskliga rättigheter."¹

Att det skulle gå så långt, att vi skulle få uppleva en GRU-operation med ryskt nervgift på brittisk mark, kunde nog ytterst få föreställa sig för bara några år sedan. Emellertid har tecknen på FSB:s, GRU:s och SVR:s stärkta ställning i Kreml under Putin funnits långt innan

kriget mot Ukraina inleddes. Två tungviktare med "agentbakgrund" verkar numera vara "borta" från Putins närmaste krets. De som avses är Sergej Ivanov och Vladislav Surkov. Men å andra sidan finns den mäktige Igor Setjin kvar, liksom Dmitrij Kozak. Den senare läser man inte om direkt varje dag, men han tjänstgjorde vid en av GRU:s spetsnazbrigader och är numera en av Putins närmaste. Sedan ifjol är han vicechef för den ryska presidentadministrationen och han har också utpekats som en av Putins möjliga efterträdare.

Att vi skulle få uppleva en GRU-operation med ryskt nervgift på brittisk mark kunde ytterst få föreställa sig.

VI ÄR I GRÄZONEN

Hur ska det svenska totalförsvaret bli bättre på att möta både nutidens och framtidens hotmiljö? Jag tror att det är viktigt att fler, på bredden av vårt samhälle, sätter sig in i den "gräzonsmiljö" som vi redan befinner oss i, och som vi också lär komma att få leva med under över-skådlig tid. Samtidigt måste vi vara beredda på att det kan bli åtskilligt värre. Det är anledningen till att jag i artikeln har tagit upp några kunskapskällor, samtidigt som jag också vill avsluta med att rekommendera en bok med utpräglat svenskt fokus. Läsarna har nog hört talas om den, men jag tolkar det som att alltför få ännu har läst

boken "Skarpa skärvor" av Patrik Oksanen.

Lars Gyllenhaal är författare och ledamot av Svenska militärhistoriska kommissionen.

Uppifrån och ner:

FSB-emblemet har övertagit KGB-emblemet svärd och sköld.

Salisbury-giftmördaren Anatolij Tjepiga kom från spetsnaz-brigaderna under GRU. Detta är märket för 14:e brigaden, som Tjepiga tillhört.

Emblemet för SVR, tidigare utrikesdelen av KGB.

¹ SvD 2020-12-23

Tankar om utvecklingen i Ryssland

I år är det trettio år sedan Sovjetunionen upplöstes. När detta skrivs pågår åter protester runtom i Ryssland, missnöjet pyr.

I augusti 1991 satt Michail Gorbatsjov i husarrest några oroliga dagar och sedan gick processen fort. Sovjetunionens öde beseglades i december när Ukraina i en folkomröstning fastställde sin självständighet. Även på Krim röstade en majoritet för sitt lands sorti ur Sovjet. Den 25 december 1991 höll Gorbatsjov sitt avskedstal när han avgick som president i en stat som inte längre kunde sägas existera. Han inledde med följande ord: "På grund av utvecklingen som lett till skapandet av Oberoende staters samvälde frånträder jag posten som president för Sovjetunionen. Jag har fattat detta beslut av principiella skäl."

Då, i den hoppfullhet och framtidstro som rådde, sade en rysk kollega till mig halvt på skämt. "Kom ihåg att tider av repressiva styren i Ryssland blir kortare och kortare. Ivan IV:s styre höll i 200 år, Peter den Stores i 150, Sovjetunionen i 70 år."

Det kan tyckas vara en lustighet, ungefär som när kremlologerna på 1970-talet tyckte sig se ett mönster i vem näste makthavare skulle bli utifrån om de var nästan skalliga eller hade mycket hår på huvudet (Lenin, Stalin, Chrusjtjov, Brezjnev...). Men jag tog ändå till mig kvickheten om de kortare repressiva perioderna – inte så att det finns någon slags lagbundenhet, alls inte, men det påminner mig om hur omöjligt det är att förutspå framtiden – och att förändring kan komma snabbt.

Nu lever vi i en tid då klyftan mellan Ryssland och Väst åter växer. Rustningskontrollregimerna faller, låt vara att Nya START förlängdes i elfte timmen. Den ryska politiska ledningens repressiva drag är synliga. Förändringar i konstitutionen genomfördes 2020 i rekordfart, och enligt några ryska bedömare under nästan kuppstartade förhållanden.

Att man försökte förgifta Aleksej Navalnyj visar åter att det är livsfarligt att utmana sittande makt. Boris Nemtsov mejades ner på öppen gata, 200 meter från Kremls murar år 2015. Senare i år stundar val till duman och det är tydligt att den ryska ledningen är påtagligt nervös. Samtidigt knakar det i fogarna i det post-sovjetiska området. De centrifugala processer som ledde till Sovjetunionens fall fortsätter att verka. Belarus har sett de största demonstrationerna mot president Lukasjenko; krig har utbrutit i Nagorno-Karabach, där Azerbajdzjan återtog betydande landområden på Armeniens bekostnad; i Kirgizistan kuppades presidenten bort.

Så vad bör göras? Rysslands framtid ligger i Ryssland. Historien visar att maktskifte är ett känsligt skeende, inte helt enkelt att hantera. Det politiska systemet står nu inför stora utmaningar. Med detta sagt, är det än viktigare för oss att se om vårt hus och fortsätta bygga upp både försvar och gedigen Rysslandskunskap. Samtidigt ska vi ha de kontakter som går att ha med Ryssland. Men om vi inte begriper hur den ryska ledningen tänker och agerar (utan som ett mantra bara upprepar att "det är så oförutsägbart"), hur ska vi då kunna föra dialog och komma med fiffiga förslag på förtroendeskapande åtgärder? Det uppfattas bara som enfald – i bästa fall, och som respektlöst i sämsta.

Kunskap – inte rädsla – är bästa grunden för kloka beslut. Och att komma ihåg Otto von Bismarcks ord. "Ryssland är aldrig så starkt eller så svagt som hon verkar."

Gudrun Persson
är docent och forskningsledare vid FOI.

Författare till Vårt Försvars krönika väljer själva sitt ämne och ansvarar för innehållet.

Foto: FOI.

Allmänna Försvarsföreningens Årsstämma 2021

AFF:s årsstämma genomförs den 5 maj. Planen är att det sker genom digital uppkoppling.

Nödvändiga underlag, i enlighet med AFF:s stadga, kommer sändas till respektive länsavdelnings styrelse.

Olle Schylander, kanslichef

Foto: Pixabay.

Stöd AFF - Bli medlem nu!

För 300 kronor/år får du fyra nummer av Vårt Försvar och kallelser till föreningens aktiviteter (t o m 25 år är medlemsavgiften 100:-).

Inbetalning sker till plusgiro 12711-8
alt bankgiro 482-8885 eller Swish 1234656641.

Ange:

Namn

Adress

Telefon

E-postadress

Ålder

**Mer information finns
på föreningens hemsida**

www.aff.a.se

aff
FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID

Allmänna Försvarsföreningen, aff, är en ideell förening som har genomfört verksamhet och publicerat denna tidskrift sedan 1890!

aff är fristående från myndigheter och politiska partier och föreningens ändamål är att aktivt delta i den säkerhets- och försvarspolitiska debatten genom föredrag, diskussioner och seminarier i syfte att främja Sveriges förmåga att möta såväl militära som andra former av samhällshot.

MÖTESPLATS SAMHÄLLSSÄKERHET HELT DIGITALT 23-24 MARS 2021

TILLSAMMANS FÖR ETT SÄKRARE SVERIGE

En samlad kommunikation i kris
Morgan Olofsson
Kommunikationsdirektör, MSB

Vardag i kris
Ida Texell
Kommundirektör,
Upplands-Bro kommun

Ett modernt civilt försvar
Mikael Damberg
Inrikesminister, Regeringskansliet

Nycklar till Sveriges krisberedskap
Fredrik Bynander
Avdelningschef, Försvarshögskolan

En digital konferens och utställning med utgångspunkt i pågående pandemi
Scanna här för att se hela eventet!

www.samhallssakerhet.se

Huvudpartners

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

Sveriges
Kommuner
och Regioner

Mediapartner

Säkerhet

Guldpartner

COMBITECH

Silverpartner

SECTRA

Arrangör

by
EASYFAIRS